

Державний вищий навчальний заклад
«Запорізький національний університет»
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

О.В. Іващенко

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Навчальний посібник
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від

Запоріжжя
2013

УДК 346.548
ББК 65.9

Іващенко О.В. Міжнародні стандарти забезпечення безпеки підприємств: навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою». - Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 78 с.

Навчальний посібник містить теоретичні положення, основні поняття, актуальні проблеми курсу «Міжнародні стандарти забезпечення безпеки підприємств».

Призначений для студентів-магістрантів економічного факультету денного та заочного відділень (спеціальність «Управління фінансово-економічною безпекою»).

Рецензент: Семенов А.Г., д.е.н., професор, зав. кафедри економіки підприємства Класичного приватного університету

Відповідальний за випуск: Череп А.В., д.е.н., професор, зав. кафедри фінансів та кредиту

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ.....	5
Тема 1. Міжнародні правові аспекти забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності.....	5
Тема 2. Діяльність міжнародних організацій по забезпеченню стандартів соціально-економічного розвитку.....	16
Тема 3. Міжнародна стандартизація.....	26
Тема 4. Стандарти Міжнародної організації зі стандартизації.....	36
Тема 5. Міжнародні стандарти забезпечення інформаційної безпеки....	41
Тема 6. Міжнародні стандарти забезпечення безпеки в області охорони праці.....	49
Тема 7. Міжнародні стандарти забезпечення екологічної безпеки.....	57
РОЗДІЛ 2. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	62
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	72
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Дисципліна «Міжнародні стандарти забезпечення безпеки підприємств» - одна з дисциплін професійної та практичної підготовки, що дає студентам комплекс теоретичних знань і практичних навичок щодо забезпечення безпеки підприємства.

Дисципліна є нормативною для вивчення студентами, що навчаються за програмою магістратури спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою».

Програма дисципліни «Міжнародні стандарти забезпечення безпеки підприємств» містить матеріал з міжнародної нормативно-правової бази щодо забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності в ринкових умовах. Вивчення цього матеріалу має для фахівців-економістів, що займаються забезпеченням фінансово-економічної безпеки, першорядне значення, оскільки міжнародні стандарти забезпечення безпеки підприємств є підґрунтям для розробки та впровадження відповідних стандартів у практику українських підприємств. А це, в свою чергу, дозволить Україні стати повноцінним членом світового співтовариства.

Теоретичною та методичною базою розробки навчальної дисципліни «Міжнародні стандарти забезпечення безпеки підприємств» послужили відповідні міжнародні стандарти, дослідження вітчизняних і закордонних економістів з цього питання.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- ознайомити студентів із основними поняттями дисципліни;
- ознайомити з міжнародною нормативно-правовою базою щодо забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності;
- узагальнити досвід закордонних країн щодо забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності;
- ознайомити з міжнародними стандартами вимог щодо сертифікації системи управління організацією;
- дослідити методичні основи захисту інформаційних активів підприємства;
- оволодіти знаннями щодо міжнародних стандартів забезпечення екологічної безпеки;
- вивчити міжнародні стандарти в області охорони праці;
- ознайомити зі стандартами міжнародної організації зі стандартизації.

РОЗДІЛ 1. КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Міжнародні правові аспекти забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності


План

1. Принципи організації захисту фірми.
2. Міжнародне законодавство в сфері забезпечення безпеки.
3. Сфери й об'єкти міжнародної безпеки.
4. Досвід закордонних країн щодо забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності.

1. Принципи організації захисту фірми

В основу організації ефективного розвитку системи захисту фірми, насамперед, лягають сформовані теорією та практикою принципи економічної безпеки. Ці принципи представлені двома групами:

- 1) загальні принципи системи захисту;
- 2) приватні принципи економічної безпеки.

 **зверніть увагу** Серед загальних принципів організації системи економічної безпеки треба відзначити:

1. Принцип мінімізації витрат. Обмеженість ресурсів визначає ефективність функціонування системи економічної безпеки фірми.

2. Принцип безпечного часу. Він має потребу в обліку двох факторів часу: абсолютного часу, протягом якого необхідно забезпечити безпеку об'єкта захисту, і відносного часу, тобто терміну від закінчення ідентифікації загрози до організації захисту об'єкта під час переростання загрози в небезпеку.

3. Принцип законності. Про важливість цього принципу говорить вся історія системи безпеки. Відхилення від законності в будь-яку сторону супроводжується руйнуванням не тільки суб'єкта господарювання, але й всієї системи суспільства. Сьогодні в Україні реалізувати цей принцип у практичній роботі важко через об'єктивні й суб'єктивні причини. Суб'єктивна сторона цього процесу полягає в тому, що недостатня правова культура суспільства в цілому, відсутність стану правової держави супроводжується масовими порушеннями законів.

4. Принцип персональної відповідальності. Цей принцип означає, що кожен працівник фірми, підприємства, кожен її партнер несе персональну відповідальність за виконання режиму безпеки в межах власних повноважень, або обов'язків. Це також означає, що відповідальність за порушення режиму безпеки фірми повинна бути конкретизована та персоніфікована. Цей принцип служить також засобом стримування потенційних зловмисників від несанкціонованих дій.

5. Принцип обмеженості повноважень - пов'язаний із проблемою доступу до інформації. Виконувати повноваження можливо тільки на підставі доступу

до інформації. Імовірність порушення режиму нормального функціонування фірми прямо пропорційна кількості осіб, які мають доступ до інформації щодо конкретної проблеми. Ніхто із працівників фірми не повинен мати інформації більш того, що необхідно для нормального здійснення виробничих або службових функцій. Варто так упорядкувати інформаційні потоки, щоб особи при виконанні виробничих, або службових повноважень не могли навіть непрямым способом одержати відомості більш необхідного обсягу про об'єкт захисту.

6. Принцип взаємодії і співпраці персоналу за рішенням проблем економічної безпеки фірми, підприємства. На підставі цього принципу формується внутрішня та зовнішня атмосфера економічної безпеки. Формування внутрішньої атмосфери безпеки фірми, підприємства передбачає правильне розуміння персоналом цієї необхідності у власних інтересах. Дуже важливим є створення розуміння працівниками того, що режим безпеки - це не стеження з боку адміністрації, а засіб захисту економічних інтересів як фірми, так і персоналу.

Створення зовнішньої атмосфери безпеки означає, що фірма послідовно проводить лінію на безумовне виконання взятих взаємних обов'язків по захисту конфіденційної інформації і комерційної таємниці у взаєминах з партнерами.

Послідовне впровадження цих принципів у роботу підрозділів, які здійснюють економічну безпеку, має важливе значення, але є тільки частиною рішення проблеми.



зверніть увагу Не менш важливе значення має послідовне проведення в щоденній роботі служби безпеки приватних принципів реалізації системи захисту:

1. Принцип комплексності й індивідуальності - означає, що зловмисники можуть порушувати й, як правило, порушують безпеку підприємства за допомогою різноманітних засобів і методів (наприклад, крадіжки, шахрайства із власністю та цінними паперами, зловживання посадовим положенням і т.п.). Отже, економічна безпека фірми, підприємства забезпечується сукупністю заходів, які взаємно дублюють один одного. У той же час, вони індивідуалізовані під конкретні умови.

2. Принцип послідовності рубежів економічної безпеки - передбачає своєчасне виявлення небезпеки економічному стану фірми. Конкретно це означає необхідність якомога раніше та вчасно подавати сигнал про загрозу та перетворення її в небезпеку, щоб відповідні структури фірми могли вчасно вжити заходи проти спроб зробити шкоду.

3. Принцип рівної міцності та потужності всіх ланок і рубежів захисту. Це означає відносно однакову захищеність всіх рубежів захисту та ланок системи безпеки. В економічній безпеці не може бути важливих і неважливих проблем.

4. Принцип адекватності, ефективності й економічності. Відповідно до цього принципу кожна небезпека повинна оцінюватися фахівцями та відповідно до оцінок повинен формуватися обсяг засобів безпеки. Якщо обсяг

засобів захисту перевищує вартість небезпеки, служба безпеки стає неефективною.

5. Принцип таємності. Щоб система економічної безпеки функціонувала ефективно, з погляду здійснення головної функції, потрібне вузьке коло осіб, які знають її структуру та режим функціонування.

6. Принцип адаптивності. Система економічної безпеки повинна бути гнучкою, що дає можливість без корінної перебудови постійно розвивати функціональні структури.

7. Принцип ефективного контролю. Відповідно до нього, система економічної безпеки повинна здійснювати постійний контроль показників стану об'єктів захисту та засобів їх здійснення в кожен момент часу.

8. Принцип реєстрації подій. Реєстрація подій, які пов'язані зі станом безпеки об'єкта, повинна проводитися постійно. Це, по-перше, дає можливість установити події, які супроводжують розвиток шкідливих подій, а, по-друге, дає можливість аналізувати ефективність побудови системи захисту.

9. Принцип захисту засобів забезпечення захисту. Це логічне продовження принципу «захисту всіх проти всіх». Зловмисники не виключають і такого засобу здійснення злочину, як зміна програми захисту. Це засіб злочину може використатися фактично проти всіх програм захисту.

Більш конкретну та чітку визначеність нормативна база організації фірми (підприємства) одержує у формі права. Є кілька рівнів розгортання як правових, так й інших суспільно-важливих відносин: міжнародний, національний й локальний (індивідуальний) (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Нормативно-правова база системи безпеки фірми (підприємства)

Інституціональні рівні нормативно-правової бази фірми		
Міжнародний	Національний	Локальний
Міжнародні нормативні акти й угоди, прийняті міжнародними організаціями, союзами держав і нарадами (ООН, ЄС, СНД, Гельсінська нарада, ін.)	Кодекси та закони України	Статут фірми
Міждержавні угоди (Україна та Польща, Україна та Росія, ін.)	Укази Президента України	Положення фірми, які регулюють режим її діяльності
Національні закони й інші нормативні акти окремих держав	Постанови ВР України	Накази та розпорядження Президента (директора) фірми
	Постанови КМ України	Службові інструкції працівникам фірми
-	Нормативні акти місцевих органів влади	Нормативи витрат

2. Міжнародне законодавство в сфері забезпечення безпеки

В даний час практично кожна фірма, про всяк випадок, має в уставі норму про намір зовнішньоекономічної діяльності. Але це зобов'язує підкоряти власну діяльність міжнародним нормам, які визначені відповідними правовими актами.

Серед них, у першу чергу, треба визначити нормативні акти, які прийняті міжнародними організаціями світового та регіонального рівнів. Це, перш за все, рішення ООН. Вони охоплюють проблеми заборони продажу військової зброї й устаткування, а також технологій виробництва ядерної, хімічної і біологічної зброї терористичним організаціям і країнам, які сприяють регіональному та міжнародному тероризму.

Будь-яка фірма, що приймає подібні рішення й угоди, попадає під санкції міжнародних організацій. З іншого боку, фірма може підвищити власний імідж участю в реалізації рішень міжнародних організацій шляхом надання допомоги окремим країнам і регіонам відповідно рішенням цих організацій.

Є велика кількість світових економічних організацій, членство в яких надає переваги країнам, а порушення правил їх функціонування, навіть окремими фірмами може негативно впливати як на ці фірми, так і на їх держави. Серед них не можна не відзначити СОТ (Світова організація торгівлі), МВФ (Міжнародний валютний фонд), МБРР (Міжнародний банк реконструкції і розвитку) - Світовий банк, ЄБРР (Європейський банк реконструкції і розвитку) і багато інших.

Не менш важливе значення має облік фірмою регіональних рішень, які приймаються союзами держав. Сьогодні у світі регіональних об'єднань держав велика кількість. Перш за все, це економічні союзи (ЕС). Серед них можна назвати:

- Європейський союз (ЕС);
- Союз арабського Магриба (Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс);
- Західноафриканський економічний союз (Бенін, Кот-Девуар, Малі, Нігер, Сенегал, Того, Буркіна-Фасо);
- Союз ріки Ману (Гвінея, Ліберія, Сьєрра-Леоне).

Всі вони мають погоджені економічні законодавства, які треба враховувати будь-якій фірмі, що має справу з окремими фірмами окремих держав певних союзів.

Погоджені міждержавні економічні правила гри мають міждержавні загальні ринки (ЗР). Серед них варто визначити наступні:

- Рада співробітництва арабських країн (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати);
- Антський загальний ринок (Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела);
- Латиноамериканська інтегрована асоціація (Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Мексика, Перу, Уругвай, Венесуела);

- Карибське співтовариство та Карибський загальний ринок (Багамські острови, Барбадос, Ямайка, Гайана, Тринідад і Тобаго, Доменікана, Гренада й ін.).

Широке поширення мають зони вільної торгівлі (ЗВТ). Серед них можна відзначити:

- Європейська асоціація вільної торгівлі (Австрія, Фінляндія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швеція);

- Європейська економічна зона (Країни Європейського союзу, Ісландія, Ліхтенштейн);

- Балтійська зона вільної торгівлі (Естонія, Латвія, Литва);

- Центральноевропейська зона вільної торгівлі (Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина);

- Північноамериканська зона вільної торгівлі (Канада, Мексика, США);

- Угода про свободу торгівлі країн АСЕАН (Бруней, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Таїланд, Сінгапур);

- Бангкокська угода (Бангладеш, Індія, Лаос, Шрі-Ланка, Республіка Корея).

Важливе значення має облік міждержавних угод по митних питаннях. Сьогодні у світі існують наступні митні союзи:

- Асоціація ЄС із Туреччиною (ЄС, Туреччина);

- Арабський загальний ринок (Єгипет, Ірак, Йорданія, Лівія, Мавританія, Сирія, Ємен);

- Центральноеамериканський загальний ринок (Коста-Ріка, Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа);

- Зона вільної торгівлі між Колумбією, Еквадором і Венесуелою (Колумбія, Еквадор, Венесуела);

- Організація східно-карибських держав (Антигуа та Барбуда, Доменікана, Гренада й ін.).

Також існує митний союз між Росією, Білоруссю, Казахстаном (зона Єдиного економічного простору (ЄЕП)).

Не менш важливе значення має облік у формуванні передумов економічної безпеки фірми міждержавних економічних угод України й інших країн. Україна має також велику кількість економічних угод із країнами далекого зарубіжжя.

На початку XXI століття у зв'язку із глобалізацією політичних, економічних, соціальних процесів, а також у зв'язку з ростом тероризму проблема забезпечення міжнародної безпеки є найбільш актуальною. Багато країн після 11 вересня 2001 року протягом декількох місяців взяли під сумнів і переглянули ряд норм міжнародного, міждержавного, державного законодавства в сфері забезпечення безпеки особистості, власності, організації і співтовариства в цілому. В усьому світі люди однаково прагнуть до надійності та захисту. Розходження існує лише в організаційно-правових, поведінкових, предметних аспектах і підходах. На сьогоднішній день, на жаль, не існує загальноприйнятого міжнародного законодавства в сфері безпеки, хоча

міжнародними організаціями прийнято більш, ніж 100 різних документів. Так, наприклад, навіть Міжнародна конференція, проведена в США при ООН наприкінці 2001 року за участю глав урядів з питань і проблем глобальної безпеки, прийняла тільки основні принципи її забезпечення та підтримки правопорядку у світовому співтоваристві.

Таким чином, сфера міжнародної безпеки законодавчо із сучасних позицій поки ще не відрегульована. Це справа недалекого майбутнього. Поки ж існуючі міжнародні акти по своїх видах і призначеннях нерідко протилежні та суперечливі. Законодавчій базі, що регулює сфери міжнародної безпеки, необхідна розробка не тільки принципів, але й глобальних підходів до рішення багатьох наболілих проблем.

3. Сфери й об'єкти міжнародної безпеки

Сфери й об'єкти міжнародної безпеки наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 - Сфери й об'єкти міжнародної безпеки

Сфера безпеки	Об'єкти безпеки	Основні причини небезпек і загроз	Найбільш істотні небезпеки та загрози
1	2	3	4
Геополітична	Міжнародні корпорації, держави	Наявність надприбутків, недосконалість законів, територіальні домагання	Військові конфлікти, мафіозні розбирання, міжнародний тероризм, війни
Політична	Партії, громадські рухи, структури влади	Криза влади, недосконалість законів	Корупція, зростання організованої злочинності, тероризм, криміналізація суспільства й економічних відносин
Економічна	Виробнича та торговельна	Наявність надприбутків, недосконалість законів і податкової політики	Мафіозні розбирання, знищення підприємств, варварське використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища
Соціальна	Соціальні групи, громадські організації	Нерівномірність розподілу матеріальних благ, бідність, нерівноправність	Криміналізація суспільства, соціальних груп, соціальні конфлікти, тероризм
Демографічна	Люди, колективи людей	Перенаселення, занепад медицини, зміна регіонально-етнічних пропорцій і розподілу благ	Геноцид, етнічні збройні конфлікти, зниження середньої тривалості життя, вимирання населення
Продовольча	Продукти харчування	Недостача продуктів харчування, виснаження сільськогосподарських угідь	Випуск неякісної продукції, масові отруєння населення

Продовження табл. 1.2

1	2	3	4
Культу-рологічна	Духовність, мораль	Падіння духовно-морального рівня	Моральна розбещеність, ріст алкоголізму, наркоманії
Енерго-інфор-маційна	Свідомість, підсвідомість людини	Несанкціонований енергоінформаційний вплив	Неусвідомлювані кримінальні дії
Військова	Озброєння та військова техніка	Недостатня охорона озброєння й військової техніки	Крадіжки озброєння та військової техніки, вибухових речовин, забруднення середовища радіаційними й отруйними речовинами
Інформа-ційна	Інформація та її інфраструктура	Недосконалість інформаційної інфраструктури та законів	Крадіжка, знищення, перекручування, розголошення інформації, економічне шпигунство, шантаж
Науково-технічна	«Ноу-хау», перспективні технології	Можливість використання «ноу-хау» й перспективних технологій у кримінальних цілях	Використання «ноу-хау» та перспективних технологій у злочинних цілях
Екологічна	Навколишнє середовище	Погіршення екології	Виробництво екологічно «брудних» продуктів харчування й іншої продукції, ріст числа біженців

4. Досвід закордонних країн щодо забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності

Яка ж ситуація із законодавчою базою по забезпеченню безпеки окремих держав? І, насамперед, відносно правових аспектів, що стосується юридичного оформлення приватних фірм по охороні та режиму підприємницької діяльності, використання зброї, хімічних і вибухових речовин, взаємин приватних охоронних фірм із державними поліцейськими та правоохоронними органами, а також питань захисту прав особистості та клієнта.

Досвід підприємств показує необхідність у забезпеченні безпеки дотримуватися моделі безпеки.

Модель безпеки підприємства - це офіційно затверджений документ, що включає 7 блоків:

1. Опис проблемної ситуації в області безпеки підприємства:

- визначення стану навколишнього середовища;
- аналіз стану підприємства, його ресурсного потенціалу, ступеня захищеності об'єктів, надійності кадрів, фінансової, інтелектуальної, правової,

інформаційної, техніко-технологічної, екологічної, силової складових безпеки і т.д.

- виявлення потенційних загроз, їх ранжирування по ступеню значимості або небезпеки;
- визначення причин і факторів зародження небезпек і загроз;
- прогнозування можливих наслідків окремих небезпек і загроз, розрахунок можливого збитку;
- формулювання проблемної ситуації.

2. Визначення цільової настанови забезпечення безпеки:

- формулювання політики та стратегії безпеки;
- визначення мети безпеки;
- постановка завдань, які сприяють досягненню мети та реалізації сформульованої політики й обраного типу стратегії.

3. Побудова системи економічної безпеки підприємства:

- формулювання функцій системи та вибір тих принципів, на яких вона будується;
- визначення об'єктів безпеки й аналіз стану їх захищеності;
- створення суб'єктів безпеки;
- розробка механізмів забезпечення безпеки;
- створення організаційної структури управління системою.

4. Розробка методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки підприємства:

- визначення основних критеріїв і показників стану економічної безпеки;
- вибір методів оцінки стану економічної безпеки;
- формування системи методів аналізу господарського ризику.

5. Розрахунок дій і засобів, необхідних для забезпечення безпеки:

- розрахунок необхідної кількості матеріально-технічних, енергетичних і других ресурсів, засобів захисту й охорони об'єктів безпеки;
- розрахунок необхідної кількості людських ресурсів і витрат на їх утримання та стимулювання їх роботи;
- визначення фінансових витрат;
- зіставлення необхідних витрат з можливим збитком від впливу загроз.

6. Розробка заходів щодо реалізації основних положень концепції:

- визначення умов, необхідних і достатніх для реалізації концепції;
- знаходження джерел ресурсного забезпечення;
- виділення фінансових коштів для реалізації концепції;
- розробка стратегічного плану, а також планів роботи структурних підрозділів служби безпеки, певних концепцій;
- підготовка професійних кадрів для служби безпеки, а так само навчання співробітників фірми питанням дотримання правил безпеки, діям у надзвичайних ситуаціях, правилам пропускового режиму, роботи з документами із грифом, дотримання комерційної таємниці;

- створення певного типу служби безпеки й організації управління нею;
- установлення технічних засобів захисту;
- контроль за ефективністю виконання основних положень економічної безпеки;
- розвиток системи безпеки підприємства, постійна адаптація її до умов, що змінюються, удосконалення форм і методів її роботи.

7. Висновки про необхідність розробки та реалізації моделі й ефективності її застосування:

- відповідність концепції сформульованій меті та завданням створення системи безпеки, реальним і потенційним загрозам;
- ступінь достатності ресурсів для реалізації концепції;
- здатність служби безпеки вирішити поставлені перед нею завдання;
- ефективність реалізації концепції підприємства.

На сьогоднішній день у США одержують широке поширення програми профілактики та протидії економічним злочинам у взаємодії правоохоронних органів країни із суспільними та приватними охоронними агентствами та детективними бюро. Така форма загальної діяльності поліції з недержавними організаціями досить ефективна. Накопичено деякий досвід в організації діяльності в даній області. Відпрацьовано програми по боротьбі зі злочинністю, які включають і заходи щодо запобігання широкого кола порушень безпеки бізнесу, починаючи від зловживань наркотиками й алкоголем на робочих місцях і закінчуючи крадіжками інформації з комп'ютерів фірм і корпорацій. Зростає число фірм, зацікавлених в організації внутрішньої охорони.

Для Великобританії, так само як і для США, характерне прагнення підприємців до мінімізації небажаного розголосу протиправної діяльності підлеглих їм осіб й, таким чином, найменшого підриву репутації фірми. Із цієї причини численні випадки економічних порушень, шахрайства, злочинів у комп'ютерній сфері, розкрадань інформації, розслідування яких проводяться співробітниками комерційних (банківських) служб безпеки, залишаються недосяжними для правоохоронних органів і громадськості.

Державні установи, банки, компанії Німеччини, разом з використанням власних і самостійних детективно-охоронних агентств, активно використовують національні спеціальні служби для рішення пріоритетних економічних проблем шляхом створення сучасних контррозвідувальних структур, які виконують функції підрозділів безпеки й охорони.

Цікаво, що створені з ініціативи та за підтримкою спецслужб детективно-охоронні агентства, служби безпеки приймають на себе деяку частину оперативно-розшукової діяльності. Вони підтримують регулярні контакти й обмінюються оперативно значимою інформацією з органами поліції і контррозвідки, у деяких випадках здійснюючи навіть загальні заходи. Така діяльність зовсім не характерна, наприклад, для служб безпеки в США та Великобританії.

Тенденцією останнього часу у Франції є нарощування діяльності служб безпеки в промислово-торговельних фірмах і фінансових інститутах. Створення

приватних служб безпеки відображає потребу національних ділових кіл у зменшенні комерційних ризиків, особливо при роботі на слабо вивчених ринках, підвищенні безпеки підприємницької діяльності, а в останні роки й особистої безпеки бізнесменів. Попит на послуги приватних детективів й охоронних структур зростає з боку приватних осіб, керівників і високопосадових осіб комерційних банків, страхових компаній й адвокатських контор.

В країнах Північної Європи (Фінляндія, Норвегія, Швеція та Данія), внаслідок свого географічного положення, традицій і звичаїв, досить близьких мовних систем і норм законодавства, відзначається багато загальних підходів до організації діяльності комерційних і промислових служб безпеки. У цих країнах розшукні й охоронні бюро ставляться до категорії приватних підприємств.

Промислові служби безпеки, місцеві правоохоронні органи досить активно діють через впливові національні союзи підприємців, а також самостійно в великих фірмах. Уповноважені співробітники спецслужб на підприємствах разом з кадровим апаратом служб безпеки проводять кваліфіковану спецперевірку осіб, які допускаються до роботи із секретними документами та матеріалами; створюють агентурно-інформаційну мережу, поширюють серед персоналу досвід контррозвідального забезпечення закріплених об'єктів. Є тенденція до розширення функцій державних і відомчих спецслужб щодо забезпечення безпеки комерційної діяльності приватнопідприємницьких організацій за кордоном, по організації і сприянню у формуванні в них власних груп і служб безпеки.

Різноманітність в державних законах по безпеці повинно бути чітко відрегульовано загальним Міжнародним законом, у якому будуть захищені особисті права громадян світового співтовариства, визначено чітко коло повноважень охоронних структур і служб безпеки підприємств і порядок їх діяльності, у цьому законі повинно бути збалансовано відносини цих фірм із міждержавними та державними правоохоронними та силовими органами, обкреслені сфери їх впливу та можливості взаємодії. Регламентація цих відносин дозволила б перешкоджати незаконному обміну інформацією та доступу до її джерел, а також запобіганню правопорушень. А поки неможливо дати чітку оцінку міжнародним наробіткам по даній проблемі.

Однак досвід світового співтовариства, безсумнівно, повинен бути предметом вивчення в країнах, де приватний охоронний бізнес і діяльність служб безпеки в багатьох компаніях тільки починає розвиватися, особливо в країнах СНД.

За короткий термін незалежності країни СНД не змогли остаточно впорядкувати відносини в сфері бізнесу та безпеки. Але деякі країни вже мають досить структуровану законодавчу базу, на основі якої діють приватні охоронні підприємства та служби безпеки приватних компаній, корпорацій і фірм.

Інтерес представляє досвід Казахстану. Як й у більшості країн СНД, у Казахстані спочатку виникла потреба в послугах приватних охоронних фірм, і лише потім у 2000 р. був виданий закон «Про охоронну діяльність». Закон

фіксує органи нагляду за приватною охоронною діяльністю - це прокуратура і її територіальні органи.

Україні варто приділити увагу й досвіду Російської Федерації. Ця держава має відносно повний набір правових документів, які регламентують охоронну діяльність. Але, незважаючи на чітку структурованість, фахівці та практики даної області відзначають деякі невідповідності юридичних норм і реального стану справ.

У Росії в березні 1992 р. прийнятий Закон «Про приватну охоронну та детективну діяльність у РФ». Законом дозволено створювати приватні охоронні та детективні фірми й агентства для захисту життя та здоров'я громадян й охорони власності, вантажоперевезень, проектування, монтажу й експлуатації охоронно-пожежної сигналізації. Детективам дозволено збирати відомості по цивільних і кримінальних справах на договірній основі з учасниками процесу, проводити маркетингові дослідження ринку та збирати інформацію для ділових переговорів, виявляти некредитоспроможних і ненадійних партнерів, шукати втрачене майно й т.д. Даний закон також установлює правовий статус підприємств і фахівців, що займаються детективною діяльністю, умови та порядок видачі, анулювання ліцензій, умови та порядок застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї, гарантії соціального та правового захисту, види відповідальності.

У країнах Балтії діяльність приватних служб безпеки до теперішнього часу стала стійким фактором, що сприяє забезпеченню безпеки підприємництва й особистості. Розвиток приватних структур безпеки стало відповідною реакцією суспільства на активізацію кримінальних елементів. Незахищеність життя громадян, економічних і цивільних інтересів з боку державних правоохоронних органів змусила людей шукати підтримку та безпеку усередині соціальних груп або громад, свідомо або спонтанно знаходити можливості захистити себе самому або всіма доступними альтернативними способами. Однак нормативно-правова база цієї діяльності в Балтійському регіоні перебуває в різному ступені розвитку.

Тема 2. Діяльність міжнародних організацій щодо забезпечення стандартів соціально-економічного розвитку

План

1. Основні правові документи Світової організації торгівлі (СОТ).
2. Основні правові документи Міжнародної організації праці (МОП).
3. Основні правові документи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ).

1. Основні правові документи Світової організації торгівлі (СОТ)

Світова організація торгівлі (СОТ, англ. World Trade Organization (WTO), фр. Organisation mondiale du commerce (OMC)) - міжнародна організація, створена в 1995 році з метою лібералізації міжнародної торгівлі та регулювання торгово-політичних відносин держав-членів. СОТ є спадкоємицею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГУТТ, англ. The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)), яка була складена в 1947 році та протягом майже 50 років фактично виконувала функції міжнародної організації.

СОТ відповідає за розробку та впровадження нових торговельних угод, а також стежить за дотриманням членами організації всіх угод, підписаних більшістю країн світу та ратифікованих їх парламентами. СОТ будує свою діяльність виходячи з рішень, прийнятих в 1986-1994 роках, у рамках Уругвайського раунду та більш ранніх домовленостей ГУТТ. Обговорення проблем і прийняття рішень по глобальних проблемах лібералізації і перспективам подальшого розвитку світової торгівлі проходять у рамках багатобічних торговельних переговорів (раундів).

На період 2010 року членами СОТ є 153 країни.

Правила СОТ передбачають ряд пільг для країн, що розвиваються. У цей час країни, що розвиваються, - члени СОТ мають (у середньому) більш високий відносний рівень митно-тарифного захисту своїх ринків у порівнянні з розвиненими. Проте, в абсолютному вираженні загальний розмір митно-тарифних санкцій у розвинених країнах набагато вище, внаслідок чого доступ на ринки високопередельної продукції із країн, що розвиваються, серйозно обмежений.

Правила СОТ регулюють тільки торгово-економічні питання.

Завданням СОТ є не досягнення яких-небудь цілей або результатів, а встановлення загальних принципів міжнародної торгівлі.

Основними принципами та правилами ГУТТ/СОТ є:

- взаємне надання режиму найбільшого сприяння (РНС) у торгівлі;
- взаємне надання національного режиму (НР) товарам і послугам іноземного походження;
- члени СОТ повинні повністю публікувати свої торговельні правила та мати органи, відповідальні за надання інформації іншим членам СОТ;
- регулювання торгівлі переважно тарифними методами;
- відмова від використання кількісних й інших обмежень;

- транспарентність торговельної політики;
- розв'язання торговельних суперечок шляхом консультацій і переговорів й ін.

Найважливішими функціями СОТ є:

- контроль за виконанням угод і домовленостей пакета документів Уругвайського раунду;
- проведення багатобічних торговельних переговорів між зацікавленими країнами-членами;
- розв'язання торговельних суперечок;
- моніторинг національної торговельної політики країн-членів;
- технічне сприяння державам, що розвиваються, у рамках компетенції СОТ;
- співробітництво з міжнародними спеціалізованими організаціями.

Загальні переваги від членства у СОТ можна підсумувати в такий спосіб:

- одержання більш сприятливих умов доступу на світові ринки товарів і послуг на основі передбачуваності та стабільності розвитку торговельних відносин із країнами-членами СОТ, включаючи транспарентність їх зовнішньоекономічної політики;
- усунення дискримінації в торгівлі шляхом доступу до механізму СОТ щодо розв'язання суперечок, що забезпечує захист національних інтересів у випадку, якщо вони ущемляються партнерами;
- можливість реалізації своїх поточних і стратегічних торгово-економічних інтересів шляхом ефективної участі в МТП при виробленні нових правил міжнародної торгівлі.

Всі члени СОТ приймають зобов'язання по виконанню основних угод і юридичних документів, об'єднаних терміном «Багатосторонні торговельні угоди» (БТУ). Таким чином, із правової точки зору система СОТ являє собою своєрідний багатобічний контракт (пакет угод), нормами та правилами якого регулюється приблизно 97% всієї світової торгівлі товарами та послугами.

Пакет угод Уругвайського раунду поєднує по сукупності більш, ніж 50 БТУ й інших правових документів, основними з яких є Угода про устанovu СОТ і додані до неї БТУ:

Додаток 1А (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Багатосторонні угоди по торгівлі товарами

Назва угоди	Короткий опис
1	2
Генеральна угода про тарифи та торгівлю 1994 р.	Визначає основи режиму торгівлі товарами, права та обов'язки членів СОТ в цій сфері
Генеральна угода про тарифи та торгівлю 1947 р.	Визначає основи режиму торгівлі товарами, права та обов'язки членів СОТ в цій сфері
Угода по сільському господарству	Визначає особливості регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами та механізми застосування мір державної підтримки виробництва та торгівлі в цьому секторі

Продовження табл. 1.3

1	2
Угода по текстилю й одягу	Визначає особливості регулювання торгівлі текстилем і одягом
Угода щодо застосування санітарних і фітосанітарних норм	Визначає умови застосування мір санітарного та фітосанітарного контролю
Угода щодо технічних бар'єрів у торгівлі	Визначає умови застосування стандартів, технічних регламентів, процедур сертифікації
Угода щодо інвестиційних мір, пов'язаних з торгівлею	Забороняє використати обмежене коло мір торговельної політики, які можуть впливати на іноземні інвестиції і бути кваліфікованими як суперечні Ст. III ГУТТ (Національний режим) і Ст. XI (Заборона кількісних обмежень)
Угода щодо застосування Статті VII ГУТТ 1994 р. (митна оцінка товарів)	Визначає правила оцінки митної вартості товарів
Угода щодо передвідгрозочної інспекції	Визначає умови проведення передвідгрозочної інспекції
Угода щодо правил походження	Визначає, що під правилами походження розуміється сукупність законів, нормативних актів і правил для визначення країни походження товарів
Угода щодо процедур імпортного ліцензування	Установлює процедури та форми ліцензування імпорту
Угода щодо субсидій і компенсаційних мір	Визначає умови та процедури застосування субсидій і мір, спрямованих на боротьбу із субсидуванням
Угода щодо застосування Статті VI ГУТТ 1994 р. (антидемпінг)	Визначає умови та процедури застосування мір для протидії демпінгу
Угода щодо захисних мір	Визначає умови та процедури застосування мір для протидії зростаючому імпорту

Додаток 1 В: Генеральна угода щодо торгівлі послугами.

Визначає основи режиму торгівлі послугами, права та обов'язки членів СОТ в цій сфері.

Додаток 1 С: Угода щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності.

Визначає права та обов'язки членів СОТ в області захисту інтелектуальної власності.

Додаток 2: Розуміння відносно правил і процедур урегулювання суперечок.

Установлює умови та процедури урегулювання суперечок між членами СОТ у зв'язку з виконанням ними зобов'язань по всіх угодах СОТ.

Додаток 3: Механізм оглядів торговельної політики.

Визначає умови та загальні параметри оглядів торговельної політики членів СОТ.

Додаток 4: Необов'язкові для участі всіх членів СОТ багатосторонні торговельні угоди:

- Угода щодо торгівлі цивільною авіатехнікою (визначає зобов'язання сторін по лібералізації торгівлі в цьому секторі);
- Угода щодо урядових закупівель (установлює процедури допуску іноземних компаній до національних систем закупівель для державних потреб).

Друга частина пакета документів Уругвайського раунду (крім Додатків 1-4) складається з рішень і декларацій Міністрів, прийнятих за підсумками Уругвайського раунду, міністерської наради в Марракеше (Марокко) в 1994 р., а також інших Домовленостей. У цих документах формулюються додаткові умови та правила, які приймають країни-члени СОТ.

Існують також так звані секторальні тарифні ініціативи (варіант «нуль на нуль», «гармонізація торгівлі хімічними товарами», «текстильна гармонізація»), учасники яких беруть на добровільній основі зобов'язання по максимальній лібералізації доступу у відповідні сектори національного ринку. Учасниками секторальних ініціатив в основному є розвинені держави.

Пакет документів Уругвайського раунду не є догмою, - незмінними залишаються базові принципи ГУТТ/СОТ.



зверніть увагу Сертифікація систем менеджменту на відповідність вимогам міжнародних стандартів, які є загальноприйнятими та рекомендованими в країнах-учасницях СОТ:

- ISO 9001:2008 «Система менеджменту якості»;
- ISO 14001:2004 «Система екологічного менеджменту»;
- OHSAS 18001:2007 «Система управління охороною та безпекою праці».

Стандарт ISO 9001:2008 - це міжнародний стандарт системи менеджменту якості, що являє собою набір вимог, більшість із яких носять обов'язковий характер. Ціль ISO 9001:2008 - гарантувати, щоб організації і підприємства постійно відповідали вимогам і потребам споживачів, а також правилам, установленим міжнародним економічним співтовариством.

Стандарт ISO 14001:2004 - це міжнародний стандарт системи екологічного менеджменту, впровадження якого припускає розробку систем управління екологічними процесами (споживання енергоресурсів, оптимізація відходів, оптимізація використання небезпечних речовин й ін.). Цілями впровадження стандарту ISO 14001:2004 є: зниження негативного впливу на навколишнє середовище, підвищення екологічної й, як наслідок, економічної ефективності діяльності підприємства, що забезпечує високу конкурентоспроможність і стабільне функціонування в рамках СОТ.

Стандарт OHSAS 18001:2007 - це міжнародний стандарт, що встановлює вимоги до систем управління охороною та безпекою праці на виробництві та призначений для допомоги організаціям у контролі здоров'я та безпеки працівників на робочому місці. Ефективна система управління охороною та безпекою праці веде до більш високої продуктивності праці, а також знижує фактори виробничого ризику, що є принципово важливим з погляду правил і стандартів, установлених міжнародним економічним співтовариством.

2. Основні правові документи Міжнародної організації праці (МОП)

Міжнародна організація праці (МОП, англ. International Labour Organization (ILO)) - спеціалізована установа ООН, міжнародна організація, що займається питаннями регулювання трудових відносин.

На 2010 рік учасниками МОП є 183 держави.

Міжнародна організація праці була створена в 1919 році на підставі Версальського мирного договору як структурний підрозділ Ліги Націй.

У 1940 році СРСР призупинив своє членство в МОП, відновив у 1954 році. Із цього часу членом МОП стала Україна.

Цілі та завдання МОП проголошені в її Уставі. В Уставі МОП представлені програмні положення, що визначають основні напрямки створення міжнародних трудових стандартів.

Діяльність МОП будується на основі тристороннього представництва працівників, роботодавців й урядів - трипартізма.

Причини створення МОП:

1. Політична причина. Першим приводом для створення МОП послужили революції в Росії і ряді інших Європейських країн. З метою запобігання виникаючих у суспільстві протиріч вибуховим, насильницьким, революційним шляхом, організатори МОП вирішили створити міжнародну організацію, покликану всесвітньо сприяти соціальному прогресу, підтримувати соціальний мир між різними шарами суспільства, сприяти розв'язанню виникаючих соціальних проблем еволюційним мирним шляхом.

2. Соціальна причина - важкі умови праці та життя трудящих, відсутність соціального захисту. Соціальний розвиток значно відставав від економічного, що гальмувало розвиток суспільства.

3. Економічна причина. Прагнення окремих країн до поліпшення положення трудящих викликало збільшення витрат, зростання собівартості продукції, що утрудняло конкурентну боротьбу та вимагало розв'язання соціальних проблем у більшості країн.

Головні цілі МОП - сприяння соціально-економічному прогресу, підвищенню добробуту та поліпшенню умов праці людей, захист прав людини.

Виходячи із цих цілей, основними завданнями МОП є:

- розробка погодженої політики та програм, спрямованих на рішення соціально-трудова проблем;
- розробка та прийняття міжнародних трудових норм у вигляді конвенцій і рекомендацій і контроль за їх виконанням;
- допомога країнам-учасникам у рішенні проблем зайнятості, скорочення безробіття та регулювання міграції;
- захист прав людини (права на працю, на об'єднання, колективні переговори, захист від примусової праці, дискримінації й т.п.);
- боротьба з бідністю, за поліпшення життєвого рівня трудящих, розвиток соціального забезпечення;
- сприяння професійній підготовці та перепідготовці працюючих і безробітних;

- розробка та здійснення програм в області поліпшення умов праці та виробничого середовища, техніки безпеки та гігієни праці, охорони та відновлення навколишнього середовища;
- сприяння організаціям трудящих і підприємців у їх роботі разом з урядами по регулюванню соціально-трудова відносин;
- розробка та здійснення мір по захисту найбільш уразливих груп трудящих (жінок, молоді, людей похилого віку, трудящих-мігрантів).

Вищим органом МОП є Міжнародна конференція праці, на якій приймаються всі акти МОП. МОП приймає Конвенції і Рекомендації, присвячені питанням праці. Крім Конвенцій і Рекомендацій було прийнято три декларації: Філадельфійська декларація МОП 1944 року про цілі та завдання МОП (включена зараз в Устав МОП), Декларація МОП 1977 року про багатонаціональні підприємства та соціальну політику, а також Декларація МОП 1998 року про основні права та принципи в сфері праці.



зверніть увагу У Декларації втілені наступні принципи:

- праця не є товаром;
- воля слова та воля об'єднання є необхідною умовою постійного прогресу;
- убогість у будь-якому місці є загрозою для загального добробуту;
- всі люди, незалежно від раси, віри або статі, мають право на здійснення свого матеріального стану та духовного розвитку в умовах волі та достоїнства, економічної стійкості та рівних можливостей.

Конвенції підлягають ратифікації учасницями і є міжнародними договорами, обов'язковими для виконання у випадку ратифікації. Навіть у тому випадку, якщо держава не ратифікувала ту або іншу конвенцію, вона несе зобов'язання в силу факту членства в МОП і приєднання до його уставу по чотирьох основних принципах у сфері праці, закріплених у Декларації МОП 1998 року. Це принципи: - волі об'єднання та права на ведення колективних переговорів; - заборони дискримінації в трудових відносинах; - викорінювання примусової праці; - заборони дитячої праці. Зазначеним чотирьом принципам присвячені також вісім Конвенцій МОП (відповідно - Конвенції № 87 і 98; 100 і 111; 29 і 105; 138 і 182), що називаються фундаментальними. Зазначені Конвенції ратифіковані переважною більшістю держав світу та за їх виконанням МОП спостерігає особливо уважно.

Існують механізми контролю МОП за виконанням Конвенцій і Рекомендацій, основна сутність яких полягає в дослідженні обставин передбачуваних порушень трудових прав і додання їм міжнародного розголосу у випадку тривалого ігнорування зауважень МОП учасником. Цей контроль здійснюється Комітетом експертів МОП по застосуванню Конвенцій і Рекомендацій, Комітетом Адміністративної Ради по волі об'єднання та Комітетом Конференції по застосуванню Конвенцій і Рекомендацій.

У виняткових випадках, у відповідності зі статтею 33 Уставу МОП, Міжнародна конференція праці може призвати своїх членів до здійснення впливу на державу, яка особливо злісно порушує міжнародні трудові стандарти.

Багато актів МОП ставляться не тільки до найманих працівників, але й до незалежних підприємців, а в ряді випадків до всього населення.

Так, наприклад, розглянемо питання встановлення мінімальної заробітної плати. Міжнародні правила, що стосуються мінімальної заробітної плати, представлені в основному в Конвенції № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим обліком країн, що розвиваються, і в однойменній Рекомендації № 135.

Конвенція № 131 ставить за обов'язок державам ввести систему встановлення мінімальної заробітної плати, що охоплює всі групи працюючих по найманню, умови праці яких роблять застосування такої системи доцільним.

Мінімальна заробітна плата має силу закону та не підлягає зниженню; порушення цього положення спричиняє відповідні санкції. При цьому повинна повністю враховуватися воля ведення колективних переговорів.

При визначенні рівня мінімальної заробітної плати пропонується враховувати потреби трудящих і їх родин, беручи до уваги загальний рівень заробітної плати в країні, вартості життя, порівняльний рівень життя інших соціальних груп, економічні міркування, включаючи вимоги економічного розвитку, рівень продуктивності та бажаність досягнення та підтримки високої зайнятості. Визначено необхідність створення спеціальної процедури, що дозволяє встановлювати й час від часу переглядати мінімальну заробітну плату.

Рекомендація № 135 формулює цілі встановлення мінімальної заробітної плати, критерії для визначення її рівня, порядок внесення в неї корективів.

Спеціальна процедура визначення мінімальної заробітної плати встановлена для сільського господарства (Конвенція № 99 і Рекомендація № 89).

Що стосується охорони заробітної плати, то Конвенція № 95 і Рекомендація № 85 присвячені охороні заробітної плати. У числі встановлених правил і процедур - порядок виплати заробітної плати (у валюті, виплата натурою); заборона виплати заробітної плати у вигляді спиртних напоїв; обов'язковість виплати заробітної плати безпосередньо зацікавленому трудящому; заборона стискувати трудящих у вільному розпорядженні заробітком; охорона заробітної плати від надмірних відрахувань; обмеження арешту заробітної плати, її цесії (передачі вимоги); захист заробітної плати у випадку банкрутства підприємства або ліквідації його в судовому порядку з іншої причини; регулярність виплат.

Важливі положення, що ставляться до заробітної плати, є в Конвенції № 117 про основні цілі та норми соціальної політики.

Держави повинні вживати необхідних заходів для забезпечення виплати належним чином всієї заробітної плати, а від підприємців потрібне ведення обліку її виплати та доведення до працюючих відомостей про її виплату. Заробітна плата повинна виплачуватися тільки законними засобами платежу та звичайно безпосередньо кожному працівникові.

Виплата заробітної плати повинна здійснюватися регулярно через такі проміжки часу, які зменшують імовірність боргової залежності працівників. У тих випадках, коли заробітна плата частково виплачується натурою, повинні

бути вжиті заходи для правильної оцінки грошової вартості натуральних платежів. Повинні бути вжиті заходи для того, щоб інформувати трудящих про їх права в області заробітної плати та не допускати недозволених відрахувань із неї.

Рекомендація № 85 містить велике число технічних і процедурних норм, згрупованих у наступних розділах: утримання із заробітної плати; періодичність виплати; повідомлення трудящих про умови одержання заробітної плати; записи в платіжних відомостях; участь трудящих в управлінні заводськими магазинами.

Максимальні терміни виплати заробітної плати:

- для трудящих з погодинним, поденним або потижневим нарахуванням заробітної плати - не рідше 2 разів на місяць через проміжки часу, що не перевищують 16 днів;
- для службовців - не рідше 1 разу на місяць;
- для працівників-відрядників - не рідше 2 разів на місяць через проміжки часу, що не перевищують 16 днів.

При кожній виплаті заробітної плати трудящі повинні інформуватися про загальну суму винагороди, про всі утримання, про суму заробітної плати, що належить до видачі.

3. Основні правові документи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ)

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ, англ. World Health Organization (WHO)) - спеціальна установа Організації Об'єднаних Націй, що об'єднує 193 держави, основна функція якої – розв'язання міжнародних проблем охорони здоров'я й охорони здоров'я населення світу. Вона була заснована в 1948 році.

До складу ВООЗ приймаються держави-члени ООН, хоча відповідно до Уставу, можливий прийом і не членів ООН.

Першим органом, що займався міжнаціональним співробітництвом у цьому питанні була Константинопольська вища рада охорони здоров'я, створена в 1839 році. Після Першої світової війни в 1923 році стала функціонувати Міжнародна організація охорони здоров'я Ліги Націй (Женева, Швейцарія), а по закінченні Другої Світової війни в липні 1946 року в Нью-Йорку відповідно до рішення Міжнародної конференції по охороні здоров'я було вирішено створити ВООЗ. Устав ВООЗ був ратифікований 7 квітня 1948 року, з тих пор цей день 7 квітня відзначається як «Всесвітній день здоров'я».

Завдання ВООЗ:

- надання міжнародних рекомендацій в області охорони здоров'я;
- установлення стандартів охорони здоров'я;
- співробітництво з урядами країн в області посилення національних програм охорони здоров'я;
- розробка та передача відповідних технологій, інформації і стандартів охорони здоров'я.

Сфери діяльності ВООЗ:

- зміцнення й удосконалення національних служб охорони здоров'я;
- попередження неінфекційних й інфекційних захворювань і боротьба з ними;
- охорона й оздоровлення навколишнього середовища;
- охорона здоров'я матері та дитини;
- підготовка медичних кадрів;
- розвиток медико-біологічних досліджень;
- санітарна статистика.

Регіональні бюро ВООЗ:

1. Європейське - у Копенгагені (Данія).
2. Американське - у Вашингтоні (США).
3. Східно-Середземноморське (Середземноморське) - у Каїрі (Єгипет).
4. Південно-Східної Азії (Азіатське) - у Делі (Індія).
5. Західної частини Тихого океану (Тихоокеанське) - у Манілі (Філіппіни).
6. Країн Африки південніше Сахари (Африканське) - у Браззавілі (Конго).

Робота ВООЗ організовано у вигляді Всесвітніх Асамблей охорони здоров'я, на яких щорічно представники держав-членів обговорюють найважливіші питання охорони здоров'я. Між Асамблеями основну функціональну роль несе Виконавчий комітет, що включає представників 30 держав (серед них 5 постійних членів: США, Росія, Великобританія, Франція та Китай). Для обговорення та консультацій ВООЗ залучає численних відомих фахівців, які готують технічні, наукові й інформаційні матеріали, організують засідання експертних рад. Широко представлена видавнича діяльність ВООЗ, що включає звіти Генерального директора про діяльність, статистичні матеріали, документи комітетів і нарад, у тому числі звіти Асамблеї, виконавчих комітетів, збірники резолюцій і рішень і т.д. Крім того, випускаються журнали ВООЗ: «Бюлетень ВООЗ», «Хроніка ВООЗ», «Міжнародний форум охорони здоров'я», «Здоров'я світу», «Щорічник світової санітарної статистики», серія монографій і технічних доповідей.

Діяльність ВООЗ здійснюється відповідно до загальних програм на 5-7 років, планування ведеться на 2 роки.

У даний час пріоритетними напрямками є:

- розвиток систем охорони здоров'я в країнах відповідно до резолюції про основні принципи національної охорони здоров'я (1970 р.), у якій чітко позначені відповідальність держави, засоби профілактики, участь населення, використання досягнень науки й т.д.;
- підготовка й удосконалення кадрів охорони здоров'я;
- розвиток первинної медико-санітарної допомоги відповідно до Алматинської декларації ВООЗ-ЮНІСЕФ (1978 р.);
- охорона та зміцнення здоров'я різних груп населення;
- охорона навколишнього середовища;

- боротьба з інфекційними та паразитарними хворобами, імунізація та вакцинація проти основних епідемічних захворювань;
- охорона та зміцнення психічного здоров'я;
- забезпечення здоров'я матері та дитини;
- інформування із проблем охорони здоров'я;
- розширена програма наукових медичних досліджень;
- актуальні напрямки консультативної і технічної допомоги країнам-членам.

Україна - член ВООЗ із 1948 р. З 1950 по 1991 рр. - період неактивного членства України в цій організації. Відновила своє членство в 1992 році.

Співробітництво України з ВООЗ - одна з важливих складових її міжнародного співробітництва з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття 49 Конституції України).

Співробітництво України з ВООЗ здійснюється переважно через Європейське регіональне бюро згідно рамкових (2-річних) угод, що укладені між Україною й ЄРБ. В угодах визначаються пріоритетні напрямки співробітництва.

У Києві функціонує Представництво ВООЗ в Україні.

Тема 3. Міжнародна стандартизація

План

1. Призначення, цілі та завдання міжнародної стандартизації.
2. Порядок застосування міжнародних стандартів.
3. Міжнародні організації зі стандартизації.
4. Міжнародні стандарти вимог щодо сертифікації системи управління організацією.

1. Призначення, цілі та завдання міжнародної стандартизації



поняття Міжнародна стандартизація – це стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів всіх країн. Під **стандартизацією** розуміють діяльність, спрямовану на досягнення впорядкування в певній області за допомогою встановлення положень для загального та багаторазового застосування у відношенні реально існуючих і потенційних завдань. Ця діяльність проявляється в розробці, опублікуванні та застосуванні стандартів.



поняття Міжнародний стандарт – це стандарт, прийнятий міжнародною організацією. **Стандартом** називається документ, в якому встановлюються характеристики продукції, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації й утилізації, виконання робіт або надання послуг. Стандарт також може містити вимоги до термінології, символів, упакування, маркування або етикеткам і правилам їх нанесення. На практиці під міжнародними стандартами часто мають на увазі також регіональні стандарти та стандарти, розроблені науково-технічними суспільствами та прийняті як норми різними країнами світу.

Міжнародні стандарти покликані сприяти розвитку стандартизації і суміжних видів діяльності у світі з метою забезпечення міжнародного обміну товарами та послугами, а також розвитку співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній й економічній областях. Вони охоплюють дуже великий діапазон інтересів: металургія, машинобудування, хімія, інформаційна техніка, сільське господарство, будівництво, медицина, упакування та транспортування товарів й ін. Прикладом такого об'єднання є Міжнародна організація зі стандартизації (ISO).



поняття Регіональна стандартизація – це стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів країн тільки одного географічного або економічного регіону світу. **Регіональний стандарт** - стандарт, прийнятий регіональною організацією зі стандартизації. Регіональні стандарти в основному спрямовані на гармонізацію законодавства та технічних норм у рамках певної групи країн (регіональної групи), що усуває певні зовнішні бар'єри в торгівлі між країнами-учасницями. Прикладом такого об'єднання є Європейський комітет зі стандартизації (CEN), що поєднує 18 країн Західної

Європи (коротка назва стандартів, наприклад EN 45001:1997; через двокрапку вказують рік введення стандарту).

Регіональна стандартизація має місце для країн СНД і її робота регламентується Міждержавною Радою країн-учасниць (МРК). Серед інших найбільш впливових регіональних об'єднань варто звернути увагу на міжскандинавську організацію зі стандартизації, міжнародну асоціацію країн Південно-Східної Азії і панамериканський комітет стандартів.

Стандарт науково-технічного, інженерного суспільства – це стандарт, прийнятий науково-технічним, інженерним суспільством або іншим суспільним об'єднанням.

Основне призначення міжнародних стандартів - це створення на міжнародному рівні єдиної методичної основи для розробки нових й удосконалення діючих систем якості та їх сертифікації. Науково-технічне співробітництво в області стандартизації спрямовано на гармонізацію національної системи стандартизації з міжнародною, регіональними й прогресивними національними системами стандартизації. У розвитку міжнародної стандартизації зацікавлені як індустріально розвинені країни, так і країни, що розвиваються, які створюють власну національну економіку.

Цілі міжнародної стандартизації:

- зближення рівня якості продукції, що виготовляється в різних країнах;
- забезпечення взаємозамінності елементів складної продукції;
- сприяння міжнародній торгівлі;
- сприяння взаємному обміну науково-технічною інформацією та прискорення науково-технічного прогресу.

Основними завданнями стандартизації є:

- установлення вимог до технічного рівня й якості продукції, сировини, матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів, а також норм, вимог і методів в області проектування та виробництва продукції, що дозволяє прискорювати впровадження прогресивних методів виробництва продукції високої якості та ліквідувати нераціональну кількість видів, марок і розмірів;
- розвиток уніфікації промислової продукції як найважливішої умови спеціалізації виробництва, комплексної механізації й автоматизації виробничих процесів, підвищення рівня взаємозамінності, ефективності експлуатації і ремонту виробів;
- забезпечення єдності та вірогідності вимірів у країні, створення й удосконалення державних еталонів одиниць фізичних величин, а також методів і засобів вимірів вищої точності;
- розробка уніфікованих систем документації, систем класифікації і кодування техніко-економічної інформації;
- прийняття єдиних термінів і позначень у найважливіших галузях науки, техніки, галузях економіки;
- формування системи стандартів безпеки праці, систем стандартів в області охорони природи та поліпшення використання природних ресурсів;

- створення сприятливих умов для зовнішньоторговельних, культурних і науково-технічних зв'язків.

Державні (національні) стандарти розробляють на продукцію, роботи та послуги, потреба в яких носить міжгалузевий характер. Стандарти цієї категорії приймає Держстандарт держави. У державних стандартах представлені як обов'язкові для виконання вимоги до об'єкта стандартизації, так і рекомендаційні. Особливу актуальність здобувають вимоги безпеки, оскільки безпека товару - основа сертифікаційної відповідності. До вимог безпеки в стандартах відносять: електробезпечність, пожежобезпечність, вибухобезпечність, безпека при обслуговуванні машин й устаткування й т.п.

Державні стандарти звичайно мають аббревіатуру, що пишеться перед номером стандарту. Наприклад, стандарт України - ДСТУ, Росії - ГОССТАНДАРТ Р, Великобританії - BS, Німеччини - DI; Японії - JI; Франції - NF; США - ASTM; Швеції - SW і т.д.

Галузеві стандарти - розробляються стосовно до продукції певної галузі у випадку відсутності державних стандартів. Їх вимоги не повинні суперечити обов'язковим вимогам державних стандартів, а також правилам і нормам безпеки, установленим для галузі. Об'єктами галузевої стандартизації можуть бути продукція, процеси та послуги, застосовувані в галузі; правила, що стосуються організації робіт з галузевої стандартизації; типові конструкції виробів галузевого застосування (інструменти, кріпильні деталі й т.п.); правила метрологічного забезпечення й ін. Галузеві стандарти України позначаються ГСТУ.

Стандарти науково-технічних й інженерних товариств і суспільств розробляються якщо є потреба розширення результатів фундаментальних і прикладних досліджень, отриманих у певних галузях знань і сферах професійних інтересів. Стандарти науково-технічних й інженерних товариств і суспільств України позначаються СТТУ.

Стандарти підприємств розробляються та приймаються самим підприємством. Об'єктами стандартизації в цьому випадку звичайно є складові організації й управління виробництвом, удосконалення яких головна мета стандартизації на даному рівні. Крім того, стандартизація на підприємстві може зачіпати й продукцію, вироблену цим підприємством. Стандарти підприємств України позначаються СТП.

Технічні умови розробляють підприємства й інші суб'єкти господарської діяльності в тому випадку, коли стандарт створювати недоцільно. Об'єктом ТУ може бути продукція разової поставки, що випускається малими партіями, добутки художніх промислів і т.п. Документ технічних умов установлює технічні вимоги до продукції, послугі та процесу. Звичайно в документі технічних умов повинні бути зазначені методи та процедури, які варто використати для перевірки дотримання вимог даного нормативного документа в таких ситуаціях, коли це необхідно. Приймає ТУ їх розроблювач без вказівки терміну дії за винятком окремих випадків, коли зацікавленість у цьому проявляє замовник (споживач) продукції. Технічні умови України позначаються ТУУ.

Щодо існуючих норм стандартизації стандарти періодично переглядають для внесення змін, щоб їх вимоги відповідали рівню науково-технічного прогресу.

2. Порядок застосування міжнародних стандартів

Міжнародні стандарти не мають статусу обов'язкових для всіх країн-учасниць. Будь-яка країна світу вправі застосовувати або не застосовувати їх. Рішення питання про застосування міжнародного стандарту Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), зв'язано в основному зі ступенем участі країни в міжнародному розподілу праці та станом її зовнішньої торгівлі.

Посібник ISO 21:2004 передбачає пряме та непряме застосування міжнародного стандарту.

1. Пряме застосування - це застосування міжнародного стандарту незалежно від його прийняття в будь-якому іншому нормативному документі.

2. Непряме застосування - застосування міжнародного стандарту за допомогою іншого нормативного документа, у якому цей стандарт був прийнятий.

Посібник ISO 21 встановлює систему класифікації для прийнятих й адаптованих міжнародних стандартів:

- ідентичні (IDT): ідентичні по технічному змісту та структурі, але можуть містити мінімальні редакційні зміни;
- змінені (MOD): прийняті стандарти містять технічні відхилення, які ясно ідентифіковані та пояснені;
- нееквівалентні (NEQ): регіональний або національний стандарт не еквівалентний міжнародним стандартам. Зміни ясно не ідентифіковані і не встановлена чітка відповідність.

При позначенні такого нормативного документа до шифру вітчизняного стандарту додається номер відповідного міжнародного (регіонального) стандарту.

Міжнародні (регіональні) стандарти вводяться як національні стандарти за умови їх прийняття центральним органом виконавчої влади в сфері стандартизації. Прийняття міжнародного (регіонального) стандарту - це опублікування національного стандарту, що ґрунтується на відповідному міжнародному стандарті, або підтвердження того, що міжнародний (регіональний) стандарт має той самий статус, що і національний стандарт, із вказівкою будь-яких відхилень від міжнародного (регіонального) стандарту (говориться в законі України «Про стандартизацію» від 17 травня 2001 року, №2408-III).

3. Міжнародні організації зі стандартизації

Міжнародна організація зі стандартизації (англ. International Organization for Standardization (ISO)) - міжнародна організація, що займається випуском стандартів, почала функціонувати 23 лютого 1947 р. як добровільна,

неурядова організація. Вона була заснована на основі досягнутої на нараді в Лондоні в 1946 р. угоди між представниками 25-ти індустріально розвинених країн про створення організації, що володіє повноваженнями координувати на міжнародному рівні розробку різних промислових стандартів і здійснювати процедуру прийняття їх як міжнародні стандарти.

СРСР був одним із засновників організації, постійним членом керівних органів.

При створенні організації і виборі її назви враховувалася необхідність того, щоб аббревіатура назви звучала однаково на всіх мовах. Для цього було вирішено використати грецьке слово «isos» (рівний). На сьогоднішній день до складу ISO входять 163 країни світу.

Сфера діяльності ISO стосується стандартизації у всіх областях, крім електротехніки й електроніки, що ставляться до компетенції Міжнародної електротехнічної комісії (МЕК, ІЕС). Деякі види робіт виконуються спільними зусиллями цих організацій. Крім стандартизації ISO займається проблемами сертифікації.

ISO визначає свої завдання в такий спосіб: сприяння розвитку стандартизації й суміжних видів діяльності у світі з метою забезпечення міжнародного обміну товарами та послугами, а також розвитку співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній й економічній областях.

Міжнародна електротехнічна комісія (англ. International Electrotechnical Commission (IEC)) - створена в 1906 р., є добровільною неурядовою організацією. Її діяльність в основному зв'язана зі стандартизацією фізичних характеристик електротехнічного й електронного устаткування. Основну увагу ІЕС приділяє таким питанням, як, наприклад, тестування, утилізація, безпека електротехнічного й електронного устаткування. Членами ІЕС є національні організації (комітети) стандартизації технологій у відповідних галузях, що представляють інтереси своїх країн у справі міжнародної стандартизації.

Міжнародний союз електрозв'язку (англ. International Telecommunication Union (ITU)) - міжнародна міжурядова організація в області стандартизації електрозв'язку. Організація поєднує більш, ніж 500 урядових і неурядових організацій. У її склад входять телефонні, телекомунікаційні та поштові міністерства, відомства й агентства різних країн, а також організації-постачальники устаткування для забезпечення телекомунікаційного сервісу. Основне завдання ІТУ складається в координації розробки гармонізованих на міжнародному рівні правил і рекомендацій, призначених для побудови та використання глобальних телемереж і їх сервісів. У 1947 р. ІТУ одержала статус спеціалізованого агентства ООН.

Міжнародні організації, що беруть участь у роботах по стандартизації:

- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН - заснована в 1945 р. як міжурядова спеціалізована організація ООН;

- Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН) - орган економічної і соціальної ради ООН, створена в 1947 р., одна з п'яти регіональних комісій Організації Об'єднаних Націй. Заснована з метою розвитку економічної

діяльності та зміцнення економічних зв'язків усередині регіону ЄЕК ООН і між цим регіоном й іншим світом.

ЄЕК ООН є для урядів регіональним форумом для розробки конвенцій, норм і стандартів з метою гармонізації дій і полегшення обміну думками між державами-членами. Виконуючи цю функцію, ЄЕК ООН забезпечує гарантії безпеки й якості споживачам, допомагає охороняти навколишнє середовище, спрощує процедури торгівлі, а також сприяє більш тісному єднанню держав-членів усередині регіону і їх більш повній інтеграції у світову економіку.

У переліку ЄЕК ООН позначено 15 секторів (областей), для яких необхідна стандартизація:

1. Атомна енергетика, радіаційна безпека та радіаційний захист.
2. Будівельне устаткування й елементи.
3. Електро- й електронне устаткування та деталі.
4. Охорона навколишнього середовища.
5. Протипожежний захист і системи захисту від крадіжок.
6. Машинне устаткування.
7. Охорона здоров'я.
8. Трактори, машини для сільського та лісового господарства.
9. Транспортне устаткування.
10. Обробка інформації.
11. Енергетика.
12. Матеріали.
13. Інші продукти й устаткування.
14. Метрологія.
15. Забезпечення й оцінка якості;

- Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ);

- Міжнародне агентство по атомній енергії (МАГАТЕ) - міжурядова організація, заснована під егідою ООН для розвитку співробітництва в області мирного використання атомної енергії. Працює з 1957 р., 146 членів;

- Світова організація торгівлі (СОТ);

- Міжнародна організація споживчих союзів (МОСС) - веде велику роботу, пов'язану із забезпеченням якості продукції й у першу чергу товарів широкого вжитку, створена в 1960 р., членами МОСС є понад 160 споживчих асоціацій з різних країн;

- Міжнародна організація мір і ваг (МОМВ) - заснована в 1875 р. з метою уніфікації застосовуваних у різних країнах систем одиниць виміру, установлення однаковості еталонів довжини та маси. У даний час МОМВ крім одиниць довжини та маси займається системами одиниць часу та частоти, а також електричними, фотометричними, стабілізованими лазерними, гравітаційними, термометричними та радіометричними вимірами;

- Міжнародна організація законодавчої метрології (МОЗМ) - міжурядова міжнародна організація, що має своєю метою міжнародне узгодження діяльності державних метрологічних служб або інших національних установ, спрямоване на забезпечення порівнянності, правильності та точності

результатів вимірів у країнах-членах МОЗМ. Організація створена в 1955 р. на основі Конвенції, ратифікованої законодавчими органами учасниць;

- Міжнародна організація цивільної авіації - спеціалізована установа ООН, повноваження якої передбачають забезпечення безпечного, ефективного й упорядкованого розвитку міжнародної цивільної авіації;

- Міжнародний консультативний комітет зі стандартизації систем космічних даних (CCSDS) - створений в 1982 році найбільшими космічними агентствами світу, служить форумом для обговорення загальних проблем в області розвитку й експлуатації космічних інформаційних систем. У даний час він складається з 11 членів агентств, 28 агентств-спостерігачів і понад 140 промислових партнерів.

Об'єкти, що стандартизуються:

- діапазони радіочастот, функції і структури лінії «Земля-борт»;
- параметри прийомних і передавальних пристроїв;
- процедури командних радіоліній;
- інтерфейси та протоколи обміну даними різних рівнів;
- логіка прийняття рішень і т.д.

Регіональні організації:

- Міждержавна рада СНД (МДС/EASC). Повна назва - Міждержавна рада по стандартизації, метрології і сертифікації (МДС) Співдружності Незалежних Держав (СНД) (EuroAsian Interstate Council for Standardization, Metrology and Certification) - є міжурядовим органом СНД по формуванню та проведенню погодженої політики по стандартизації, метрології і сертифікації. При Раді створено 270 міждержавних технічних комітетів зі стандартизації. МДС визнаний Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) - Регіональною Організацією зі стандартизації як Євро-Азійська Рада по стандартизації, метрології і сертифікації (EASC) (Резолюція Ради ISO 26/1996);

- Європейські організації стандартизації:

- CEN (the European Committee for Standardization) - європейський комітет стандартизації широкого спектра товарів, послуг і технологій;

- CENELEC (the European Committee for Electrotechnical Standardization) - європейський комітет стандартизації рішень в електротехніці;

- ETSI (European Telecommunications Standards Institute) - європейський інститут стандартизації в області телекомунікації;

- НАТО, органи по стандартизації:

- Комітет НАТО зі стандартизації (NCS - NATO Committee Standardisation);

- НАТО Standardisation Staff Group (NSSG);

- Бюро стандартизації НАТО (ONS - Office for NATO Standardisation);

- Рада НАТО в області зв'язків з питань стандартизації (NSLB - NATO Standardisation Liaison Board);

- Організація НАТО зі стандартизації (NSO - NATO Standardisation Organisation) для моніторингу, впровадження та удосконалення Програми стандартизації НАТО;

- інші регіональні організації:

- COPANT (Pan American Standards Commission) - Панамериканський комітет зі стандартів;
- Консультативний комітет зі стандартизації і якості країн-членів АДПСА (Асоціація держав південно-східної Азії);
- Конгрес зі стандартизації країн Тихоокеанського басейну (PASC);
- Арабська організація по промислового розвитку та гірничій справі;
- Африканська регіональна організація зі стандартизації.

Науково-технічні суспільства й консорціуми, що беруть участь у роботах по міжнародній стандартизації:

- ASTM (American Society for Testing and Materials, Американське суспільство по випробуванню матеріалів) - некомерційна організація, що розробляє стандарти та документи для виробництва, постачання та регулювання діяльності. Стандарти ASTM приймаються до використання в масштабі всього світу й охоплюють такі галузі як металургія, фарби, пластмаси, текстиль, нафта, будівництво, енергетика, електроніка, охорона навколишнього середовища, споживчі товари, медичні послуги й апарати;

- API (American Petroleum Institute, Американський інститут нафти) - неурядова організація США, що займається дослідженнями всіх аспектів і забезпечує діяльність по регулюванню питань в області нафтової і газової промисловості;

- ARINC (Aeronautical Radio Incorporated) - компанія, заснована в 1929 році, один зі світових лідерів у розробці систем комунікацій і системних досліджень по п'ятьох напрямках - авіація, аеропорти, оборона, держава та перевезення вантажів;

- CEA (Consumer Electronics Association, Асоціація споживачів електроніки);

- DAVI (Digital Audio-Visual Council, Рада по розвитку цифрових аудіо- та відео-мультимедіа систем) - консорціум, що здійснює розробку та розвиток архітектурних, функціональних й інформаційних моделей і стандартів мультимедіа-сервісів Глобальної інформаційної інфраструктури;

- IASC (International Accounting Standards Committee, Комітет з Міжнародних стандартів фінансової звітності) та інші.

Національні організації, що беруть участь у роботах з міжнародної стандартизації:

- ANSI (American National Standards Institute) - Американський інститут національних стандартів. Організація, що визначає державні стандарти в США в різних сферах діяльності, включаючи фотопродукцію, автомобілебудування, кораблебудівну, авіаційну й інші види промисловості, а також комп'ютерні технології;

- AFNOR (Association Francaise de Normalisation) - Французька асоціація зі стандартизації, аналогічна по призначенню ANSI;

- BSI (British Standards Institute) - Британський інститут стандартів;

- DI (Deutsches Institute für Normung e.v.) - Німецька організація національних стандартів;


- JISC (Japanese Industrial Standards Committee) - Японський комітет промислових стандартів;
- ÖNORM (Austrian Standards Institute) - Австрійський інститут зі стандартизації.

4. Міжнародні стандарти вимог щодо сертифікації системи управління організацією

Останнім часом значення міжнародних стандартів вимог до системи управління організацією значно посилилося. Це порозумівається розширенням впливу глобалізації економічних зв'язків держав, розширенням міжнародної торгівлі, інтеграції держав, пошуком нових ринків збуту продукції і т.д.

Сучасна доктрина досягнення необхідних параметрів функціонування організації заснована на створенні ефективної структури, системи управління та методів роботи такої організації. Саме забезпечивши ці вимоги, можна з достатнім ступенем упевненості гарантувати, що продукція досить тривалий термін буде відповідати вимогам замовника, вона буде поставлена в необхідний термін і без дефектів. Це основна стратегічна відмінність нової системи досягнення ефективності від старої, котра визначала це підтвердження оцінкою діяльності за кінцевим результатом.

Зрозуміло, що створивши сучасну, ефективну, адаптивну організацію, можна гарантовано одержувати від неї конкурентоспроможну продукцію тривалий термін.

 **зверніть увагу** У даний час найбільш відомі наступні міжнародні стандарти вимог по сертифікації:

- стандарти серії ISO 9000, що визначають вимоги по системі менеджменту якості;
- стандарт OHSAS 18001, що визначає вимоги системи охорони здоров'я та безпеки праці;
- стандарти серії ISO 14000, що визначають вимоги по системі екологічної безпеки;
- стандарт SA 8000 - вимоги соціальної відповідальності.

Всі ці стандарти мають загальні риси - це добровільність застосування, універсальність, тобто застосування в будь-якій організації за родом діяльності, розміром, форми власності. Останнім часом намітилася виразна тенденція спільного застосування цих стандартів, тобто створення інтегрованого менеджменту організації, що виконувала б вимоги цих стандартів.

Загальні методологічні принципи функціонування вимог цих стандартів:

1. Всі дії організації повинні бути розписані у відповідній документації, ця документація повинна бути доступна, зручна та зрозуміла для працівника, вчасно обновлятися. Кожен працівник повинен знати свою документацію, її зміст і застосовувати цю інформацію у своїй роботі.

2. Керівництво організації є провідним елементом впровадження вимог, воно повинне особистим прикладом вести за собою підлеглих, повинне бути самою зацікавленою особою в проведених починаннях.

3. Структура організації повинна повністю відповідати вимогам найбільш ефективного проведення заходів щодо впровадження вимог стандартів.

4. Дії щодо поліпшення діяльності організації повинні проводитися постійно, вони повинні бути адекватними існуючій на даний момент ситуації, і по можливості працювати на випередження.

Структура вимог всіх стандартів приблизно однакова. Звичайно вона має 4 рівні:

1 рівень - це політика організації, тобто її маніфест, у якому загалом виражається мета, до якої необхідно прагнути;

2 рівень - це документ, у якому показані основні напрямки роботи, взаємозв'язок, обов'язки та компетентність підрозділів організації;

3 рівень - процедури, у цих документах описуються основні бізнес-процеси організації, тобто головні визначальні досягнення заявлених цілей технологічного процесу;

4 рівень - робочі документи, це документи безпосередньо виконавців, які описують їх поточні повсякденні обов'язки та дії - це посадові інструкції, маршрутні та технологічні карти, інструкції для експлуатації, нормативні документи, стандарти організації і т.д.

Наприклад, стандарт ISO 9001:

1. Політика з якості.

2. Посібник з якості. Розділи: відповідальність керівництва; менеджмент ресурсів; процеси життєвого циклу; вимір, аналіз, поліпшення.

3. Процедури. Управління документацією, управління записами з якості, проведення внутрішніх аудитів, управління невідповідною продукцією.

4. Робочі документи.

Стандарт OHSAS 18001:

1. Політика з охорони здоров'я та безпеки праці.

2. Програми менеджменту з охорони здоров'я та безпеки праці.

3. Процедури. Планування, впровадження та функціонування, перевірочні та коригувальні дії.

4. Робочі інструкції і плани.

Виконання вимог даних стандартів повинне привести до створення в організації ефективної системи управління та структури.

Тема 4. Стандарти Міжнародної організації зі стандартизації

План

1. Основні відомості відповідно стандартів ISO.
2. Впровадження стандартів ISO в діяльність українських підприємств.

1. Основні відомості відповідно стандартів ISO

Міжнародні стандарти ISO не мають статусу обов'язкових для всіх країн-учасниць і будь-яка країна у світі вправі самостійно визначати доцільність і ступінь їх застосування.

Схема розробки міжнародного стандарту зводиться до наступного: зацікавлена сторона в особі комітету-члена, технічного комітету, комітету Генеральної асамблеї (або організації, що не є членом ISO) направляє в ISO заявку на розробку стандарту. Генеральний секретар за узгодженням з комітетами-членами представляє пропозицію в Технічне керівне бюро про створення відповідного технічного комітету (ТК). Останній створюється при умовах: якщо більшість комітетів-членів голосують «за» і не менш п'яти з них мають намір стати членами у цьому ТК, а Технічне керівне бюро переконано в міжнародній значимості майбутнього стандарту. Всі питання в процесі роботи звичайно зважуються на основі консенсусу комітетів-членів, що активно беруть участь у діяльності ТК.

Після досягнення консенсусу відносно проекту стандарту ТК передає його в Центральний секретаріат для реєстрації і розсилання всім комітетам-членам на голосування. Якщо проект схвалюється 75% голосів, він публікується як міжнародний стандарт.

У технічній роботі ISO беруть участь понад 30 тис. експертів з різних країн світу.



зверніть увагу Стандарти ISO - найбільш широко використовувані в усьому світі, їх більш, ніж 10 тис., причому щорічно переглядаються та приймаються знову 500-600 стандартів. Стандарти ISO являють собою ретельно відпрацьований варіант технічних вимог до продукції (послуг), що значно полегшує обмін товарами, послугами й ідеями між всіма країнами світу. Багато в чому це порозумівається відповідальним відношенням технічних комітетів до досягнення консенсусу по технічних питаннях, за що несуть особисту відповідальність голови ТК. Крім принципу консенсусу при голосуванні по проекту міжнародного стандарту ISO надалі має намір забезпечувати ще й обов'язкову прозорість правил розробки стандартів, зрозумілих для всіх зацікавлених сторін.

Розробка проекту стандарту в технічних органах ISO завжди пов'язана з необхідністю подолання певного тиску представників окремих країн (нерідко це найбільші виробники й експортери товарів) по технічних вимогах і нормах, які повинні включатися в зміст майбутнього міжнародного стандарту. Вищим досягненням для національного комітету-члена є прийняття національного

стандарту в якості міжнародного. Однак варто врахувати, що при плануванні робіт в ISO для включення в програму стандартизації враховуються наступні критерії: вплив стандарту на розширення міжнародної торгівлі, забезпечення безпеки людей, захист навколишнього середовища. На основі цих положень повинне бути представлено вагоме обґрунтування пропозиції.

По своєму змісті стандарти ISO відрізняються тим, що лише близько 20% з них включають вимоги до конкретної продукції. Основна ж маса нормативних документів стосується вимог безпеки, взаємозамінності, технічній сумісності, методів випробувань продукції, а також інших загальних і методичних питань. Таким чином, використання більшості міжнародних стандартів ISO припускає, що конкретні технічні вимоги до товару встановлюються в договірних відносинах.

Надалі ISO планує розширити сферу надаваних технічних послуг. Нею визначені три пріоритетні можливості: сприяння прийняттю широко використовуваних промислових стандартів, розроблених за рамками ISO, у якості міжнародних нормативних документів; виявлення першочергових потреб у стандартизації, що стосується спеціальних областей; підвищення гнучкості планування робіт зі створення стандартів у відповідь на умови, що змінюються.

Уряди ряду великих країн передають відповідальність за розробку та впровадження стандартів, застосовуваних для урядових закупівель (особливо оборонними відомствами), у приватний сектор. У цьому зв'язку ISO вивчає можливості міжнародної стандартизації в неурядовому секторі.

У перспективі буде зростати значення співробітництва ISO, IEC і ITU, що доповнює діяльність організації й сприяє здійсненню ефективних програм стандартизації в області інформаційних технологій і телекомунікації.

2. Впровадження стандартів ISO в діяльність українських підприємств

У зв'язку зі вступом України до СОТ відбулося розширення торговельних відносин. Ця подія особливо актуалізує питання підвищення якості та конкурентоспроможності продукції та послуг, без чого неможливе завоювання іноземних ринків і стабілізація ситуації на внутрішньому ринку. Головною умовою підвищення конкурентоспроможності продукції при виході на іноземний ринок є забезпечення її відповідної якості та впровадження системи менеджменту якістю (СМЯ) на базі міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Прийнято вважати, що коли підприємство отримало сертифікат відповідності системи управління якістю міжнародним стандартам ISO 9000, воно здатне стабільно виробляти продукцію відповідної якості. Сертифікат ISO 9000 став нормою сучасного світового ринку, підтвердженням досконалості системи управління якістю та спроможності фірми-виробника виконувати взяті на себе зобов'язання щодо якості продукції/послуг.

За даними Міжнародної організації зі стандартизації, щороку число сертифікатів, виданих на відповідність стандартам ISO 9000, збільшується у півтора рази. Виходячи із світового досвіду і динаміки вітчизняного ринку у

найближчі роки в Україні можна передбачити лавиноподібний зріст числа підприємств і організацій, які розробляють, вводять і сертифікують СМЯ.

До числа ключових питань, пов'язаних зі створенням СМЯ, що відповідає положенням цих стандартів, відносять:

- вибір правильної стратегії впровадження стандартів;
- організація робіт зі створення СМЯ на основі стандартів;
- реалізація принципів СМЯ;
- документування СМЯ;
- організація внутрішнього аудиту;
- тривалість створення СМЯ.

В групі досліджуваних підприємств (158 підприємств харчової промисловості) більшість систем управління якістю була впроваджена в період від 1,0-1,5 року (5 підприємств), в період 1,5-2,0 років і понад 2 роки впроваджено 4 системи, і в випадку впровадження 3 підприємствами цей час був менший 1 року.

Мотиви впровадження систем управління якістю в досліджуваних підприємствах подано в табл. 4.1.

Таблиця 4.1 - Мотиви впровадження систем управління якістю в досліджуваних підприємствах

Вид мотиву	Відповідь (число випадків)
а) підвищення конкурентоспроможності	10
б) стратегія підприємства	7
в) можливість збільшення експорту	6
г) підвищення продуктивності і ефективності діяльності підприємства	5
д) можливість поліпшення якості	4

Аналізуючи дані табл. 4.1 видно, що всі із представлених мотивів відіграли істотну роль, однак домінуючими були: підвищення конкурентоспроможності та стратегія підприємства.

Узагальнюючи накопичений в Україні досвід рішення проблеми якості, можна виділити кілька груп підприємств, що витрачають значні гроші та зусилля на впровадження СМЯ і одержання сертифікатів їх відповідності вимогам стандартів ISO серії 9000. Їх класифікація, не претендуючи на повноту і несуперечність, охоплює тільки ті підприємства, що реально намагаються щось робити в цій області, а не імітують відповідну активність.


До першої групи відносяться великі підприємства традиційних галузей, для яких характерний найвищий відсоток зацікавлених в одержанні сертифіката СМЯ по стандартах ISO серії 9000 (основна причина - активна робота на експорт). Ця зацікавленість забезпечує високу ймовірність чіткого виконання усіх вимог стандартів у частині розробки та впровадження СМЯ, хоча не можна не бачити проблем, пов'язаних із занедбаністю та поганою

організацією основних і, особливо, допоміжних видів діяльності підприємств. Система якості дійсно може виглядати практично ідеальною. Мінусом такої ситуації є труднощі забезпечення залучення персоналу в процес постійного вдосконалювання СМЯ і поліпшення якості продукції. Адже під тиском загрози звільнення працівники намагаються точно виконувати всі пропонувані до них вимоги, але при цьому від них важко очікувати ініціативи.

До другої групи відносяться компанії, що приймають рішення про впровадження СМЯ «про запас» або для виходу на закордонні ринки, але не мають реального досвіду роботи там і тому не дуже чітко розуміють, що таке принципи TQM і навіщо потрібний сертифікат СМЯ по стандартах ISO серії 9000. Для таких компаній характерне формальне відношення до впровадження СМЯ і нездатність підготувати працівників до майбутніх змін. Тому, якщо сертифікат на СМЯ і буде формально отриманий, то налагодити необхідну роботу їм, як правило, не вдається. Все це виключає досягнення необхідного результату та веде до неефективної витрати грошей.

Третя група компаній, що реально існують в Україні, але таких ще мало, - це компанії, що не тільки хочуть, але й можуть впроваджувати СМЯ і забезпечувати її ефективно функціонування. Сертифікат на цю систему є для них одним з важливих, але не головним результатом одного з проміжних етапів роботи щодо рішення проблеми якості з метою забезпечення конкурентоспроможності компанії на вітчизняному та закордонному ринках. Ця група компаній, звичайно ж, є найбільш перспективною.

Дослідження спеціалістів і практика показали, що ряд підприємств, не зважаючи на інтенсивну роботу по сертифікації СМЯ, не змогли досягнути покращення показників, таких як прибуток, рентабельність, зниження собівартості товарів і послуг, підвищення продуктивності праці, збільшення обсягів продажу.

 **зверніть увагу** Існує, як мінімум, три причини, що заважають досягненню високих економічних результатів за рахунок створення та сертифікації СМЯ.

Перша причина - це не завжди вірні цільові настанови керівництва підприємства. Приймаючи управлінські рішення стосовно проведення заходів щодо забезпечення якості, вони переслідують ціль не створення ефективно функціонуючої СМЯ, котра буде реально гарантувати якість продукції у відповідності з вимогами та очікуваннями споживачів, а саме отримання свідоцтва, сертифіката.

Отримання такого документа дає підприємству вагомі конкурентні переваги. На внутрішньому ринку - це можливість отримання державного замовлення, участі в конкурсах та тендерах. Зовнішній ринок для українських підприємств, що не мають СМЯ, розробленої на базі стандартів ISO серії 9000:2000, практично закритий. Тому адміністрацію підприємства в першу чергу цікавить отримання сертифіката. А питання, що стосуються обсягів трудових, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, необхідних для

впровадження та сертифікації СМЯ, і саме головне для забезпечення її економічно ефективної роботи, відходять на другий план.

Друга причина, що перешкоджає досягненню високих економічних результатів, є те, що більшість підприємств, які впроваджують міжнародні стандарти, не ведуть обліку витрат на якість, так як в стандартах ISO серії 1994 року, вимога управління витратами на якість не була обов'язковою. В версії 2000 р. введено обов'язковий облік витрат на якість, як елемент СМЯ. Введення такого звіту, вимагає створення нових форм бухгалтерської звітності, так як існуючі форми дозволяють відокремити тільки один елемент витрат на якість - втрати від браку. Впровадження нового управлінського обліку витрат на якість складний процес, що вимагає значних матеріальних витрат. Тому для багатьох підприємств на перший план виступає досягнення відповідності документів обов'язковим вимогам стандартів ISO, а проблема обліку витрат на якість ігнорується. У результаті, як показали дослідження, навіть керівники бюро і відділів якості підприємств, що ведуть підготовку до сертифікації, не можуть дати хоча б приблизної оцінки частки витрат на забезпечення якості продукції в загальних витратах підприємства, слабо представляють організацію роботи зі збору, обліку й аналізу даних про витрати на створення і сертифікацію СМЯ.

Третя причина полягає у відсутності надійного методу кількісної оцінки економічної ефективності створення, сертифікації і функціонування СМЯ на підприємствах. Її існування обумовлене наявністю перших двох. З одного боку, не знаючи реальних обсягів витрат усіх видів ресурсів на впровадження та функціонування СМЯ, неможливо дати точну оцінку її ефективності. З іншого боку - складність полягає в тому, що важко, а в ряді випадків практично неможливо, виділити у вартісній формі ту частину прибутку, що отримана за рахунок функціонування сертифікованої СМЯ, а не інших заходів щодо якості.

Тема 5. Міжнародні стандарти забезпечення інформаційної безпеки

План

1. Стандарти інформаційної безпеки.
2. Аудит інформаційної безпеки.
3. Особливості процесу стандартизації в Інтернеті.

1. Стандарти інформаційної безпеки

Проблема інформаційної комп'ютерної безпеки не нова - фахівці займаються нею з того самого моменту, як комп'ютер почав обробляти дані, цінність яких висока для користувача. Однак за останні роки у зв'язку з розвитком мереж, ростом попиту на електронні послуги ситуація в сфері інформаційної безпеки серйозно загострилася, а питання стандартизації підходів до її рішення стали особливо актуальними як для розроблювачів, так і для користувачів ІТ-засобів.

Розвиток інформаційних і телекомунікаційних систем різного призначення (у першу чергу мережі Інтернет), а також електронний обмін кошовною інформацією, що потребує захисту, зажадали від фахівців, що працюють у цій сфері, систематизувати й упорядкувати основні вимоги та характеристики комп'ютерних систем у частині забезпечення безпеки.



поняття Безпека інформації - це стан стійкості даних до випадкових або навмисних впливів, що виключає неприпустимі ризики їх знищення, перекручування та розкриття, які приводять до матеріальних збитків власника або користувача. Таке визначення найбільш повно враховує головне призначення комерційної інформаційної комп'ютерної системи - мінімізація фінансових втрат, одержання максимального прибутку в умовах реальних ризиків.

Це положення особливо актуально для так званих відкритих систем загального користування, які обробляють закриту інформацію обмеженого доступу, що не є державною таємницею. Сьогодні системи такого типу стрімко розвиваються й у світі, й в Україні.

Одним з головних результатів з діяльності в сфері систематизації вимог і характеристик захищених інформаційних комплексів стала Система міжнародних і національних стандартів безпеки інформації, що нараховує більше сотні різних документів. Прикладом є стандарт ISO 15408, відомий як «Common Criteria», прийнятий в 1998 році (базовий стандарт інформаційної безпеки ISO 15408).

Останнім часом у різних країнах з'явилося нове покоління стандартів в області захисту інформації, присвячених практичним питанням управління інформаційною безпекою компанії. Це насамперед міжнародні та національні стандарти управління інформаційною безпекою ISO 15408, ISO 17799 (BS7799), BSI; стандарти аудита інформаційних систем й інформаційної безпеки COBIT, SAC, COSO, SAS 78/94 і деякі інші, аналогічні їм.

У відповідності з міжнародними та національними стандартами ISO 15408, ISO 17799 (BS7799), BSI; COBIT, SAC, COSO, SAS 78/94 забезпечення інформаційної безпеки в будь-якій компанії припускає наступне. По-перше, визначення цілей забезпечення інформаційної безпеки комп'ютерних систем. По-друге, створення ефективної системи управління інформаційною безпекою. У третій, розрахунок сукупності деталізованих не тільки якісних, але й кількісних показників для оцінки відповідності інформаційної безпеки заявленим цілям. У четвертих, застосування інструментарію забезпечення інформаційної безпеки й оцінки її поточного стану. У п'ятих, використання методик управління безпекою з обґрунтованою системою метрик і мір забезпечення інформаційної безпеки, що дозволяють об'єктивно оцінити захищеність інформаційних активів й управляти інформаційною безпекою компанії.

 **зверніть увагу** Найбільш відомі міжнародні стандарти в області захисту інформації:

1. Міжнародний стандарт ISO 15408 – затверджений 8 червня 1999 року за назвою «Загальні критерії оцінки безпеки інформаційних технологій» (ОК).

В ОК проведена класифікація широкого набору вимог безпеки ІТ, визначені структури їх групування та принципи використання. Головні достоїнства ОК - повнота вимог безпеки та їх систематизація, гнучкість у застосуванні та відкритість для наступного розвитку.

Використання методик даного стандарту дозволяє визначити для компанії ті критерії, які можуть бути використані як основа для вироблення оцінок захисних властивостей продуктів і систем інформаційної технології. Крім того, ці методики дозволяють проводити найбільш повне порівняння результатів оцінки захисних властивостей корпоративних інформаційних систем за допомогою загального переліку (набору) вимог для функцій захисту продуктів і систем, а також методів точних вимірів, які проводяться під час одержання оцінок захисту. Ґрунтуючись на цих вимогах, у процесі вироблення оцінки рівня захисту встановлюється рівень довіри.

Результати оцінок захисту дозволяють визначити для компанії достатність захисту корпоративної інформаційної системи.

Разом з тим в ОК головна увага приділена захисту від несанкціонованого доступу (НСД). Однак модифікації або втрати доступу до інформації в результаті випадкових або навмисних дій і ряд інших аспектів інформаційної безпеки залишилися не розглянутими. Наприклад, оцінка адміністративних мір безпеки, оцінка безпеки від побічних електромагнітних випромінювань, методики оцінки різних засобів і мір безпеки, критерії для оцінки криптографічних методів захисту інформації.

Тому необхідно доповнювати даний підхід власними апробованими методиками оцінки найважливіших елементів захисту. Доповнені в такий спосіб ОК можна використати як при завданні вимог до продуктів і систем інформаційних технологій, так і при оцінці їх безпеки на всіх етапах життєвого циклу корпоративної інформаційної системи.

Адаптація ОК дозволяє запропонувати найбільш повний на теперішній час набір критеріїв в області безпеки ІТ, що задовольняє потреби основних категорій і груп користувачів і розроблювачів інформаційних систем.

І якщо даний підхід доповнити ще аналізом вимог по організації режиму інформаційної безпеки компанії, то вийде досить потужний інструмент для оцінки безпеки інформаційних технологій вітчизняних компаній.

2. Стандарти ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799:2000).

У даний час Міжнародний стандарт ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799-1:2000) «Управління інформаційною безпекою - Інформаційні технології. - Information technology- Information security management» є найбільш відомим стандартом в області захисту інформації. Даний стандарт був розроблений на основі першої частини Британського стандарту BS 7799-1:1995 «Практичні рекомендації з управління інформаційною безпекою - Information security management - Part 1: Code of practice for information security management» і ставиться до нового покоління стандартів інформаційної безпеки комп'ютерних інформаційних систем. Поточна версія стандарту ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799-1:2000) розглядає наступні актуальні питання забезпечення інформаційної безпеки організацій і підприємств:

- необхідність забезпечення інформаційної безпеки;
- основні поняття та визначення інформаційної безпеки;
- політика інформаційної безпеки компанії;
- організація інформаційної безпеки на підприємстві;
- класифікація й управління корпоративними інформаційними ресурсами;
- кадровий менеджмент й інформаційна безпека;
- фізична безпека;
- адміністрування безпеки корпоративних інформаційних систем;
- управління доступом;
- вимоги по безпеці корпоративних інформаційних систем у ході їх розробки, експлуатації і супроводу;
- управління бізнес-процесами компанії з погляду інформаційної безпеки;
- внутрішній аудит інформаційної безпеки компанії.

Друга частина стандарту BS 7799-2:2000 «Специфікації систем управління інформаційною безпекою - Information security management - Part 2: Specification for information security management systems», визначає можливі функціональні специфікації корпоративних систем управління інформаційною безпекою з погляду їх перевірки на відповідність вимогам першої частини даного стандарту. Відповідно до положень цього стандарту також регламентується процедура аудиту інформаційних корпоративних систем.

Відзначимо, що у випадку сертифікації компанії по стандартах ISO 9001 або ISO 9002 стандарт ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799-1:2000) дозволяє сполучити сертифікацію системи інформаційної безпеки із сертифікацією на відповідність стандартам ISO 9001 або 9002 як на первісному етапі, так і при контрольних перевірках. Для цього необхідно виконати умову участі в

сполученій сертифікації зареєстрованого аудитора по стандарту ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799-1:2000). При цьому в планах спільного тестування повинне бути чітко зазначені процедури перевірки системи інформаційної безпеки, а органи, що сертифікують, повинні гарантувати старанність перевірки інформаційної безпеки.

У вересні 2002 року міжнародний стандарт ISO 17799 (BS7799) був переглянутий й істотно доповнений. У новому варіанті цього стандарту багато уваги приділено питанням підвищення культури захисту інформації в різних міжнародних компаніях, у тому числі питанням навчання та інтеграції процедур і механізмів оцінки й управління інформаційною безпекою в інформаційній технології корпоративних систем. На думку фахівців, відновлення міжнародного стандарту ISO 17799 (BS7799) дозволить не тільки створити нову культуру захисту інформаційних активів компанії, але й скоординувати дії різних провідних державних і комерційних структур в області захисту інформації.

3. Німецький стандарт BSI. На відміну від ISO 17799 німецький «Посібник із захисту інформаційних технологій для базового рівня захищеності» 1998 р. присвячений детальному розгляду приватних питань управління інформаційною безпекою компанії. Являє собою гіпертекстовий електронний підручник обсягом приблизно 4 МБ (у форматі HTML).

У німецькому стандарті BSI представлені:

- загальний метод управління інформаційною безпекою (організація менеджменту в області ІБ, методологія використання);
- опис компонентів сучасних інформаційних технологій;
- опис основних компонентів організації режиму інформаційної безпеки (організаційний і технічний рівні захисту даних, планування дій у надзвичайних ситуаціях, підтримка безперервності бізнесу);
- характеристики об'єктів інформатизації (будинки, приміщення, кабельні мережі, контрольовані зони);
- характеристики основних інформаційних активів компанії (у тому числі апаратне та програмне забезпечення, наприклад, робочі станції і сервери під управлінням операційних систем сімейства DOS, Windows і UNIX);
- характеристики комп'ютерних мереж на основі різних мережних технологій, наприклад, мережі Novell NetWare, мережі UNIX і Windows;
- характеристика активного та пасивного телекомунікаційного устаткування ведучих вендорів, наприклад, Cisco Systems;
- докладні каталоги загроз безпеки та мір контролю (більш, ніж 600 найменувань у кожному каталозі).

2. Аудит інформаційної безпеки

До теперішнього часу аудиторськими компаніями створені різні державні та недержавні асоціації, що поєднують професіоналів в області аудита інформаційних систем, які займаються створенням і супроводом, як правило,

закритих, ретельно охоронюваних від сторонніх очей стандартів аудиторської діяльності в області інформаційних технологій (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 - Порівняння деяких стандартів аудита

Критерій	COBIT	SAC	COSO	SAS 78/94
Цільова аудиторія	ТОР-менеджери, користувачі, аудитори інформаційних систем	Внутрішні аудитори компанії	ТОР-менеджери	Зовнішні аудитори
Під аудитом розуміється	Системний процес перевірки на відповідність цілям політики безпеки. Організація обробки даних, норм експлуатації	Системний процес перевірки на відповідність цілям бізнес-процесів, політики безпеки та кадрової політики	Системний процес перевірки на відповідність цілям бізнес-процесів, а також політики безпеки компанії	Системний процес перевірки на відповідність цілям бізнес-процесів, а також політики безпеки компанії
Цілі аудита	Розвиток бізнесу, підвищення його ефективності та рентабельності, проходження нормативно-правової бази	Розвиток бізнесу, фінансовий контроль, проходження нормативно-правової бази	Розвиток бізнесу, фінансовий контроль, проходження нормативно-правової бази	Розвиток бізнесу, фінансовий контроль, проходження нормативно-правової бази
Область застосування	Планування й організація, постановка завдань і виконання, експлуатація та супровід, моніторинг	Управління виробництвом, експлуатація автоматизованих й автоматичних систем управління	Управління виробництвом, ризик-менеджмент, управління інформаційними системами, моніторинг корпоративних інформаційних систем	Управління виробництвом, управління ризиками, моніторинг і управління корпоративними інформаційними системами
Акцент	Інформаційний менеджмент	Інформаційний менеджмент	Менеджмент	Фінансовий менеджмент
Термін дії сертифіката аудита	Інтервал часу	Час перевірки	Інтервал часу	Інтервал часу
Зацікавлені особи	ТОР-менеджери компанії	ТОР-менеджери компанії	ТОР-менеджери компанії	ТОР-менеджери компанії



поняття Під аудитом інформаційної безпеки в інформаційній системі розуміють процес збору відомостей, що дозволяють установити, чи забезпечується безпека ресурсів компанії, необхідні параметри цілісності та доступності даних, чи досягаються цілі підприємства в частині ефективності інформаційних технологій.

Концепція управління інформаційними технологіями відповідно до вимог інформаційної безпеки викладена в документі за назвою COBIT 3rd Edition (Control Objectives for Information and related Technology - контрольні об'єкти інформаційної технології), що складається із чотирьох частин.

Частина № 1: Короткий опис концепції (Executive Summary).

Частина № 2: Визначення й основні поняття (Framework). Крім вимог й основних понять у цій частині сформульовані вимоги до них.

Частина № 3: Специфікації керуючих процесів і можливий інструментарій (Control Objectives).

Частина № 4: Рекомендації з виконання аудита комп'ютерних інформаційних систем (Audit Guidelines).

Третя частина цього документа в деякому змісті аналогічна міжнародному стандарту ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799-1:2000). Приблизно також докладно наведені практичні рекомендації з управління інформаційною безпекою, але моделі систем управління в порівнюваних стандартах сильно розрізняються. Стандарт COBIT - пакет відкритих документів, перше видання якого було опубліковано в 1996 році.

У моделі COBIT присутні ресурси інформаційних технологій, що є джерелом інформації, яка використовується в бізнес-процесі. Інформаційна технологія повинна задовольняти вимогам бізнес-процесу. Ці вимоги згруповані в такий спосіб.


По-перше, вимоги до якості технології становлять показники якості та вартості обробки інформації, характеристики її доставки одержувачеві. Показники якості докладно описують можливі негативні аспекти, які в узагальненому виді входять у поняття цілісності та доступності. Крім того, у цю групу включаються показники, що ставляться до суб'єктивних аспектів обробки інформації, наприклад: стиль, зручність інтерфейсів. Характеристики доставки інформації одержувачеві - показники, в узагальненому виді вхідні в показники доступності та частково в показники конфіденційності та цілісності. Розглянута система показників використовується при управлінні ризиками й оцінці ефективності інформаційної технології. По-друге, довіра до технології - група показників, що описують відповідність комп'ютерної інформаційної системи прийнятним стандартам і вимогам, вірогідність оброблюваної в системі інформації, її дієвість. У третіх, показники інформаційної безпеки - конфіденційність, цілісність і доступність оброблюваної в системі інформації.

3. Особливості процесу стандартизації в Інтернеті

У Глобальній мережі вже давно існує цілий ряд комітетів, які займаються стандартизацією всіх інтернет-технологій. Ці організації, що становлять основну частину Робочої групи інженерів Інтернету (Internet Engineering Task Force (IETF)), уже стандартизували декілька важливих протоколів, тим самим прискоривши їх впровадження в мережі. Сімейство протоколів для передачі даних TCP/IP, SMTP і POP для електронної пошти, а так само SNMP (Simple Network Management Protocol) для управління мережею - результати діяльності IETF.

У міру розвитку ринків, пов'язаних з Інтернетом, підприємці почали поєднуватися в спеціальні групи або консорціуми для просування своїх власних стандартів. Як приклади можна згадати OMG (Object Management Group), VRML (Virtual Reality Markup Language) Forum і Java Development Connection.

Одна із причин появи різних груп по стандартизації складається в протиріччі між постійно зростаючими темпами розвитку технологій і тривалим циклом створення стандартів.

 **зверніть увагу** Як засоби забезпечення безпеки в мережі Інтернет популярні протоколи захищеної передачі даних, а саме SSL (TLS), SET, IP v.6. Вони з'явилися порівняно недавно, і відразу стали стандартами де-факто.

SSL (TLS). Найбільш популярний зараз мережний протокол шифрування даних для безпечної передачі по мережі являє собою набір криптографічних алгоритмів, методів і правил їх застосування. Дозволяє встановлювати захищене з'єднання, робити контроль цілісності даних і вирішувати різні супутні завдання.

SET (Security Electronics Transaction) - перспективний протокол, що забезпечує безпечні електронні транзакції в Інтернеті. Він заснований на використанні цифрових сертифікатів по стандарту X.509 і призначений для організації електронної торгівлі через мережу.

Даний протокол є стандартом, розробленим компаніями «MasterCard» і «Visa» при участі «IBM», «GlobeSet» й інших партнерів. З його допомогою покупці можуть здобувати товари через Інтернет, використовуючи самий захищений на сьогоднішній день механізм виконання платежів. SET - це відкритий стандартний багатобічний протокол для проведення платежів в Інтернеті з використанням пластикових карток. SET можна вважати стандартною технологією або системою протоколів виконання безпечних платежів на основі пластикових карт через Інтернет.

IPSec. Специфікація IPSec входить у стандарт IP v.6 й є додатковою стосовно поточної версії протоколів TCP/IP. Вона розробляється Робочою групою IP Security IETF. У цей час IPSec включає три алгоритмо-незалежних базових специфікації, що представляють відповідні RFC-стандарти.

Протокол IPSec забезпечує стандартний спосіб шифрування трафіка на мережному (третьому) рівні IP і захищає інформацію на основі наскрізного шифрування: незалежно від працюючого додатка, підлягає шифруванню кожен

пакет даних, що проходить по каналу. Це дозволяє організаціям створювати в Інтернеті віртуальні приватні мережі. IPSec працює поверх звичайних протоколів зв'язку, підтримуючи DES, MD5 і ряд інших криптографічних алгоритмів.

Забезпечення інформаційної безпеки на мережному рівні за допомогою IPSec включає:

- підтримку немодифікованих кінцевих систем;
- підтримку транспортних протоколів, відмінних від TCP;
- підтримку віртуальних мереж у незахищених мережах;
- захист заголовка транспортного рівня від перехоплення (запобігання від несанкціонованого аналізу трафіка);
- захист від атак типу «відмова в обслуговуванні».

Крім того, IPSec має дві важливих переваги:

- його застосування не вимагає змін у проміжних пристроях мережі;
- робочі місця та сервери не обов'язково повинні підтримувати IPSec.

Тема 6. Міжнародні стандарти забезпечення безпеки в області охорони праці

План

1. Стан безпеки праці у світі.
2. Міжнародні стандарти SA 8000 «Соціальна відповідальність» і ISO 26000 «Установка по соціальній відповідальності».
3. Основні принципи та впровадження соціальної відповідальності.
4. Європейський Союз і законодавство з охорони праці.

1. Стан безпеки праці у світі

Стан справ з охороною праці у світі стає все більш актуальною проблемою як для профспілок, так і для міждержавних структур, насамперед Міжнародної організації праці. МОП розглядає цю тему як частину своєї Програми гідної праці. Підвищена увага до проблем безпеки праці порозумівається в першу чергу тим, що з кожним роком, не дивлячись на заходи, які застосовуються, у різних країнах зростає рівень виробничого травматизму, у тому числі зі смертельними наслідками, і кількість профзахворювань. Причому це стосується й тих країн, де їм приділяється, здавалося б, підвищена увага. У сферу безпеки праці все більш залучаються питання, пов'язані з самопочуттям працівника, і фактори, які побічно впливають на трудову діяльність, - вживання алкоголю, наркотиків і навіть інтернетозалежність (по даним Стенфордського університету, у США 14% жителів мають таку залежність).

Згідно даним МОП, щороку у світі реєструється приблизно 270 млн. нещасних випадків, пов'язаних із трудовою діяльністю людини, і 160 млн. професійних захворювань. На виробництві гине майже 354 тис. працівників, з них у країнах з розвиненою ринковою економікою - 16,2 тис. осіб, у колишніх соц. країнах - 21,4 тис. осіб, у Китаї - 73,6 тис. осіб, в Індії - 48,2 тис. осіб, в інших країнах Азії й Тихого океану - 83 тис. осіб, у країнах Близького Сходу - 28 тис. осіб, у країнах Африки південніше Сахари - 54,7 тис. осіб, у країнах Латинської Америки та Карибського басейну - 28,6 тис. осіб. Близько 12 тис. загиблих - діти.

До цих даних необхідно додати кількість тих, хто одержав профзахворювання та вибув з виробничого процесу, - цей показник у 2004 р. становив 2,2 млн. осіб, причому серед захворювань 32% представляли онкологічні, 23% - серцево-судинні, 19% - травматологічні, 17% - інфекційні.

Щодня у світі відсутні на робочому місці внаслідок хвороби (тимчасової непрацездатності) близько 5% робочої сили. Через витрати, пов'язані з нещасними випадками на виробництві, губиться до 1250 млрд. доларів США, або майже 4% світового валового внутрішнього продукту.

Взагалі галузевий аспект безпеки праці має потребу в окремому розгляді, оскільки деякі галузі економіки є найнебезпечнішими для зайнятих у них працівників.

Велика кількість нещасних випадків на виробництві відбувається на малих і середніх приватних підприємствах. У Бельгії, наприклад, половина нещасних випадків зі смертельними наслідками та 40% профзахворювань доводиться на підприємства з кількістю працівників до 100 осіб. В Австрії в 2001 р. створено спеціальний підрозділ (Всесвітня служба страхування від нещасних випадків на виробництві - AUVA) для обслуговування підприємств із чисельністю працюючих менш, ніж 50 осіб.

Велика увага приділяється питанням охорони праці та здоров'я на виробництві в Європейському Союзі. У структурі ЄС є кілька органів, які спеціально займаються проблемами трудового життя. Із числа тих, які особливо досліджуються в ЄС, відзначимо проблему стресів на робочому місці. Зазначене агентство ЄС визначило стрес як «негативно пофарбовану емоційну реакцію на трудовий процес, що виникає внаслідок психічних перенавантажень працівників, у тому числі через надмірні вимоги до роботи, авторитарного керівництва, конфліктів на робочому місці, насильства та мобінгу (третирування з боку колег)». До «класичних» факторів стресу віднесені також шум, вібрація та монотонність праці. За даними агентства, до 40 млн. працівників у країнах ЄС страждають захворюваннями, пов'язаними зі стресом. На наслідки стресів доводиться 25% робочих днів, пропущених через хворобу, а витрати тільки по оплаті лікарняних у зв'язку із цим становлять 20 млн. євро в рік. У цілому ж економічні втрати від стресу оцінюються в 150 млн. євро.


Комісія ЄС прийняла рішення розробити Європейську стратегію з питань трудового середовища на період до 2012 р. Європейська конфедерація профспілок (ЄКП) запропонувала включити в неї превентивні заходи в області безпеки праці, увести в країнах ЄС регіональних уповноважених по охороні праці та підсилити санкції щодо роботодавців, винних у порушенні правил безпеки на виробництві, а також поширити положення цієї стратегії на працюючих у рамках нетипової зайнятості.

Серйозно ставляться в ЄС до проблеми вживання алкоголю та наркотиків як до фактора, що негативно впливає на продуктивність і безпеку праці.

Ще кілька цифр по ЄС: на нічних роботах у країнах ЄС в 2004 р. було зайнято близько 20 млн. працюючих, або 12% економічно активного населення; найвищі показники відзначені у Великобританії (21,3%), Ісландії (19,2%) і Австрії (12,8%), найбільш низькі - в Іспанії (9,9%).

2. Міжнародні стандарти SA 8000 «Соціальна відповідальність» і ISO 26000 «Установка по соціальній відповідальності»

Social Accountability International (SAI), Нью-Йорк, США - неурядова міжнародна організація, місія якої складається в поліпшенні умов праці та просуванні прав людини для трудящих в усьому світі.

 **зверніть увагу** SA 8000 Social Accountability («Соціальна відповідальність») - міжнародний стандарт, основною метою впровадження якого є забезпечення стійкого розвитку організації, етичного походження

продукції у всьому ланцюзі її поставок і виробництва. Він застосовний для організацій будь-якого масштабу всіх галузей промисловості, бізнесу та послуг в усьому світі, поза залежністю від культурних і географічних границь. SA 8000 висуває вимоги до наступних аспектів: дитячій і примусовій праці; здоров'ю та безпеці праці; волі об'єднань і праву ведення колективних переговорів; дискримінації і дисциплінарній практиці; часу роботи й оплати праці; діючої системи менеджменту організації.

У даний час діє третя версія стандарту SA 8000:2008, що побудована на тих же принципах і системних підходах, що й стандарти ISO 9001:2008, OHSAS 18001:2007 й ISO 14001:2004 і призначений для сертифікації третьою стороною. Однак сертифікаційні аудити систем соціального й етичного менеджменту, також як і видача сертифікатів організаціям, що впровадили вимоги стандарту SA 8000, можуть здійснюватися тільки аудиторами й органами, акредитованими в агентстві SAAS.

Стандарт SA 8000 був опублікований в 1997 році, переглянутий - в 2001 році. Ціль стандарту - сприяти постійному поліпшенню умов наймання та здійснення трудової діяльності, виконання етичних норм цивілізованого суспільства.

Стандарт SA 8000 був створений для того, щоб компанії могли підтвердити використання соціально-відповідальних підходів у своїй діяльності. Система менеджменту, заснована на вимогах SA 8000, має загальні вимоги з ISO 9001. Так, наприклад: політика компанії в сфері соціальної відповідальності, аналіз і перевірки з боку керівництва, планування, оцінка та вибір постачальників, прийняття коригувальних дій.


У світі вже давно прийнято, що підприємства, на яких приділяється значна увага персоналу, створюються необхідні та комфортні умови для праці, є надійними партнерами у взаєминах.

Використання етичних підходів до суспільства в цілому та до своїх співробітників, зокрема створення сприятливої атмосфери в колективі, є критерієм високого рівня менеджменту. І навпаки, співробітництво з компаніями, які не виконують ці вимоги, вважається неетичним і пов'язаним з додатковими ризиками.

Стандарт SA 8000 спрямований на забезпечення привабливості умов наймання для працівників, поліпшення умов їх праці та життєвого рівня. Компанії, в яких менеджмент здійснюється відповідно вимогам стандарту SA 8000, мають конкурентну перевагу, що складається у високій мотивації персоналу й у свою чергу дозволяє ефективніше застосовувати сучасні системи менеджменту для досягнення намічених цілей, забезпечуючи при цьому постійну рентабельність.

А наявність на підприємстві інших стандартів, таких як ISO 9000, ISO 14000, OHSAS 18001 і т.д., доповнює стандарт SA 8000, забезпечуючи основу для інтеграції в рамках загальної системи менеджменту, що веде до скорочення ризиків і підвищення прибутковості компанії.


У цей час усе більше компаній зацікавлено в досягненні та демонстрації вагомої результативності в області професійної безпеки та здоров'я за рахунок грамотного управління професійними ризиками.

 **зверніть увагу** Система менеджменту професійної безпеки та здоров'я (OHSAS 18001) - це частина загальної системи управління компанією, що функціонує з метою забезпечення схоронності життя співробітників, за допомогою ефективної організації процесів охорони праці й управління виробничими ризиками.

Система менеджменту професійної безпеки та здоров'я сприяє створенню безпечних і здорових умов праці та забезпечує базовий підхід, що дозволяє компанії послідовно ідентифікувати та контролювати ризики для здоров'я та безпеки працівників, знижувати ймовірність нещасних випадків, відповідати законодавчим нормам в області охорони праці та підвищувати загальну ефективність праці.

Міжнародні стандарти серії OHSAS, що поширюються на менеджмент професійної безпеки та здоров'я, призначені для забезпечення організацій елементами результативної системи менеджменту професійної безпеки та здоров'я, які можуть бути інтегровані з іншими вимогами до менеджменту (в області якості, а також в області екології) для того, щоб сприяти організаціям у досягненні цілей по професійному здоров'ю та безпеці праці, а також у досягненні економічних цілей.

Загальною метою стандарту OHSAS 18001 є підтримка належної практики професійного здоров'я та безпеки праці при збереженні балансу з соціально-економічними потребами.

 **зверніть увагу** Стандарт ISO 26000 - це установка з соціальної відповідальності, не є документом, що передбачає сертифікацію, як, наприклад, ISO 9001 й ISO 14001. Згідно ISO 26000 компанія включає такі компоненти, як захист прав людини, захист навколишнього природного середовища, безпека праці, права споживачів і розвиток місцевих громад, а також організаційне управління й етику бізнесу. Тобто враховані всі принципи, які зазначені в Глобальній ініціативі ООН (документі, до якого приєдналося 6 тисяч компаній й організацій, серед яких 130 українських).

Цей міжнародний стандарт надає інструкції щодо основних принципів соціальної відповідальності, ключових питань, які мають відношення до соціальної відповідальності, а також щодо шляхів впровадження соціально-відповідального поведіння в існуючі стратегії, системи, практики та процеси організації. Він наголошує на важливості результатів і діяльності в сфері соціальної відповідальності та її вдосконалення.

Використання цього міжнародного стандарту підтримує кожен організацію в прагненні бути більш соціально відповідальною, брати до уваги інтереси її членів, відповідати чинному законодавству та поважати міжнародні норми поведіння.

3. Основні принципи та впровадження соціальної відповідальності

Відповідальність за внесок у добробут суспільства та вплив на навколишнє середовище, так називану соціальну відповідальність, несуть організації всіх типів: комерційні, неприбуткові, цивільні, органи управління й інші.



зверніть увагу Стандартом ISO 26000 «Установка по соціальній відповідальності» визначаються основні принципи соціальної відповідальності:

- підзвітність, яка полягає в тому, що організація повинна звітувати щодо впливу від своєї діяльності на суспільство та навколишнє середовище;
- прозорість, яка означає, що організації варто бути прозорою в її рішеннях і діяльності, які впливають на інші. Організація повинна розкривати в зрозумілій, збалансованій і правдивій формі політику, рішення та діяльність, по яких вона несе відповідальність, включаючи їх фактичний і можливий вплив на суспільство та навколишнє середовище. Ця інформація повинна бути легкодоступною та зрозумілою для всіх зацікавлених сторін;
- етичне поведіння - стиль поведіння організації. Організація повинна приймати та застосовувати стандарти етичного поведіння, які найбільш повно відповідають її призначенню та сфері її діяльності;
- взаємодія з зацікавленими сторонами - цей принцип означає, що організації варто поважати, розглядати інтереси її зацікавлених сторін і всіляко взаємодіяти з ними;
- правові норми - у контексті соціальної відповідальності повага правових норм означає, що організація дотримується всіх чинних законів і правил;
- міжнародні норми - цей принцип визначає, що організації варто поважати міжнародні норми, у тих випадках, коли ці норми є важливими для постійного розвитку та добробуту суспільства;
- права людини - цей принцип означає, що організація повинна визнавати важливість і загальність прав людини, поважати права, зазначені у Всесвітній Декларації прав людини.

Одним з найважливіших світових орієнтирів у розвитку питань корпоративної соціальної відповідальності є постійна Міжнародна ініціатива ООН - Глобальний Договір ООН (Global Compact). Ідею Глобального Договору запропоновано на Всесвітньому економічному форумі 1999 року. Дія Договору спрямована на залучення корпорацій до рішення глобальних проблем цивілізації.

Глобальний договір ООН є добровільною ініціативою, що поєднує приватні компанії, агентства ООН, бізнес-асоціації, неурядові організації і профспілки в єдиний форум ради постійного розвитку через відповідальне та інноваційне корпоративне лідерство. Десять універсальних принципів Глобального Договору орієнтовані на втілення практики відповідального бізнесу в сферах прав людини, стандартів праці, екологічної відповідальності та боротьби з корупцією.

Глобальний Договір не передбачає якогось «нагляду» або суворої оцінки діяльності компанії. Він базується винятково на добровільних ініціативах бізнесу щодо підтримки принципів постійного розвитку, прозорості діяльності, публічної звітності, втілення принципів Глобального Договору в ділову стратегію корпоративної культури та повсякденної ділової практики.

В Україні Глобальний Договір був початий у квітні 2006 року. Зараз кількість учасників Глобального Договору в Україні перевищує 130, які заснували національну мережу з метою поширення ініціативи корпоративної соціальної відповідальності в Україні, обміну досвідом та загальних дій.

Кожна компанія, що сповідає ідею корпоративної соціальної відповідальності та вважає її філософією свого бізнесу, розробляє своє бачення постійного розвитку та формулює принципи корпоративної соціальної відповідальності в стратегії розвитку компанії.

Соціальні програми компанії - добровільна та послідовна діяльність у соціальній, економічній й екологічній сферах. Соціальні програми носять системний характер, пов'язані з місією та стратегією розвитку бізнесу та спрямовані на задоволення запитів різних зацікавлених сторін.

Впровадження системи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) - це багаторівневий процес удосконалення всіх інструментів менеджменту компанії. Для планування та реалізації стратегії КСВ, постійного моніторингу виконання програм і регулярної звітності формується команда відповідальних осіб. Стратегічні рішення по впровадженню корпоративної соціальної відповідальності та реалізації соціальних проектів приймаються вищим керівництвом, радою директорів, або власниками компанії.

До документів, у яких закріплена стратегія компанії в області корпоративної соціальної відповідальності, належать: колективний договір, кодекс корпоративного поведіння, етичний кодекс, корпоративні стандарти, політики та інше.

4. Європейський союз і законодавство по охороні праці

Європейський Союз є результатом багаторічних старань, спрямованих на інтеграцію Європи. Створення Європейського Союзу було затверджено Трактатом 7 лютого 1992 року в м. Маастрихт (Нідерланди).

Європейський Союз - це союз демократичних європейських країн, які об'єдналися заради миру та розвитку. Європейський Союз - це міждержавне утворення, країни, які входять у його склад, заснували загальні організації, яким була делегована частина їх суверенних повноважень, завдяки чому стало можливо демократично ухвалювати рішення щодо конкретних питань, які становлять загальний інтерес на європейському рівні.

Відповідно до Маастрихтського Договору, ЄС базується на трьох стовпах:

1. Повноваження першого стовпа дуже широкі, а саме: загальний внутрішній ринок, тобто вільний рух осіб, капіталу, товарів і послуг, митний союз, загальна торговельна політика, загальна сільськогосподарська політика та

політика рибальства, загальна транспортна й енергетична політика, Європейський Соціальний Фонд, загальна політика з питань охорони навколишнього середовища, захист конкуренції, підтримка наукового та технологічного розвитку, охорони здоров'я та споживачів, цивільної оборони, туризму та спорту.

2. Другий стовп - це Загальна Зовнішня політика та Політика безпеки (ПБ). Її завданням є зміцнення єдності та незалежності Європи, що повинне сприяти збереженню миру, безпеки, прогресу на цілому континенті й у світі. Цілі ПБ: охорона загальних цінностей, життєвих інтересів, незалежності та цілісності ЄС, відповідно до принципів Хартії Об'єднаних Народів, зміцнення безпеки ЄС і його членів, збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки, підтримка міжнародного співробітництва, розвиток і зміцнення демократії, а також легітимних урядів і поваги до прав людини й основних воль.

3. Третій стовп - співробітництво в сфері юстиції і внутрішніх справ.

У рамках третього стовпа, ЄС зобов'язується: забезпечити громадянам ЄС високий рівень охорони з питань волі, безпеці й юстиції, запобігати расизму та ксенофобії, а також боротися із цими явищами, запобігати організованій злочинності та боротися з нею, боротися з тероризмом, торгівлею людьми, торгівлею наркотиками, торгівлею зброєю, корупцією та зловживаннями.

Законодавство Євросоюзу в сфері охорони праці можна умовно розділити на дві групи:

- директиви ЄС щодо захисту працівників;
- директиви ЄС щодо випуску товарів на ринок (включаючи устаткування, машини, засоби колективного й індивідуального захисту, які використовують працівники на робочому місці).

Законодавство Євросоюзу про охорону праці згруповано в такий спосіб:

- загальні принципи профілактики й основи охорони праці;
- вимоги охорони праці для робочого місця;
- вимоги охорони праці під час використання устаткування;
- вимоги охорони праці під час роботи з хімічними, фізичними та біологічними речовинами;
- захист на робочому місці певних груп робітників;
- положення про робочий час;
- вимоги до устаткування, машин під високим тиском і т.п.

Крім нормативно-правових актів, у Євросоюзі широко застосовуються заходи незаконодавчого характеру (наприклад, кожні п'ять років приймаються програми дій по охороні праці на робочому місці).

Більшість вимог ЄС по охороні праці та здоров'я трудящих викладені у відповідних директивах, які є основою для обов'язкової розробки в країнах Союзу власного законодавства, що забезпечує підтримку єдиного рівня охорони та гігієни праці в країнах ЄС. Це положення стосується й ергономіки, що є однією з важливих складових охорони праці.

Важливими нормативними актами з питань охорони праці є міжнародні договори й угоди, до яких приєдналася Україна у встановленому порядку. Статтею 3 Закону «Про охорону праці» передбачається, що якщо міжнародним

договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, установлені інші норми, чим ті, що передбачено законодавством України про охорону праці, застосовуються норми міжнародного договору.

Переважає більшість міжнародних договорів й угод, у яких бере участь Україна і які стосуються охорони праці, можна об'єднати в чотири групи:

1. Конвенції, Рекомендації й інші документи Міжнародної Організації праці.
2. Директиви Європейського Союзу.
3. Договори й угоди, підписані в рамках Співдружності Незалежних Держав.
4. Двосторонні умови й угоди.

Крім вищезгаданих організацій у справу охорони праці вносять свій внесок також Міжнародне агентство по атомній енергії (МАГАТЕ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародна організація по стандартизації (ІСО), Міжнародна організація авіації (ІКАО) і ряд інших.

Тема 7. Міжнародні стандарти забезпечення екологічної безпеки

План

1. Міжнародний стандарт по створенню системи екологічного менеджменту.
 2. МАГАТЕ та нерозповсюдження ядерної зброї.
 3. Засоби аналізу й оцінки ядерної безпеки.
 4. Рекомендаційна нормативна документація МАГАТЕ.
-
1. Міжнародний стандарт по створенню системи екологічного менеджменту

Технічний комітет ISO розробляє стандарти серії ISO 14000, які спрямовані на функціонування екологічних систем менеджменту організацій.



зверніть увагу До основних стандартів цієї серії відносять:

ISO 14050:2009 Екологічний менеджмент - Словник. Стандарт визначає основні поняття, пов'язані з природоохоронною діяльністю організацій, опубліковані в серії міжнародних стандартів ISO 14000.

ISO 14001:2004 Системи екологічного менеджменту - Вимоги та посібник із застосування. ISO 14001:2004 застосовується до будь-якої організації, що бажає встановити, впровадити, підтримувати в актуальному стані й удосконалювати систему екологічного менеджменту, щоб упевнитися відповідно до заявленої екологічної політики, а також у відповідності вимогам, установленим в ISO 14001:2004. Всі вимоги даного стандарту застосовні для будь-якої організації і системи екологічного менеджменту. Ступінь їх застосування залежить від таких факторів, як екологічна політика організації, характер її діяльності, продукції і послуг, а також місця розташування й інших умов, у яких вона функціонує. Системи менеджменту, розроблені відповідно до вимог даного стандарту, підлягають сертифікації.

ISO 14001 являє собою ключовий документ серії міжнародних стандартів у сфері екологічного менеджменту підприємств. В ISO 14001 не передбачено строгих параметрів по дотриманню екологічної безпеки діяльності підприємств, стандарти носять скоріше рекомендаційний характер, пропонують компаніям використати найбільш безпечні з екологічної точки зору технології. Єдина вимога, пропонована в ISO 14001, підприємство повинне в окремому спеціальному документі зафіксувати своє прагнення до дотримання екологічної безпеки відповідно до національних стандартів. Відповідність підприємства ISO 14001 визначається з високим ступенем імовірності на основі аудита та на добровільній основі сертифікується державними органами. Дотримання стандартів ISO 14001 підвищує імідж підприємства в очах інвесторів і закордонних партнерів, дає пріоритетні умови при участі в тендерах, при страхуванні та кредитуванні. Крім того, ISO 14001 є інструментом для внутрішнього аудита діяльності компанії з погляду безпеки для навколишнього середовища, дозволяє ефективно управляти процесами, що проходять на

підприємстві, підвищує мотивацію до розвитку та впровадження безпечних технологій. ISO 14001 має на увазі, що система управління екологічною безпекою повністю інтегрована в систему управління якістю на підприємстві.

ISO 14004:2004 Системи екологічного менеджменту - Загальні провідні вказівки по принципах, системах і засобах забезпечення функціонування. Стандарт носить рекомендаційний характер, містить рекомендації зі створення, впровадження, функціонування й удосконалення системи екологічного менеджменту та її взаємодії з іншими системами менеджменту організації.

ISO 14010 - Провідні вказівки по екологічному аудиту. Загальні принципи.

ISO 14011 - Провідні вказівки по екологічному аудиту. Процедури аудита. Проведення аудита систем екологічного менеджменту.

ISO 14012 - Провідні вказівки по екологічному аудиту. Критерії кваліфікації аудиторів систем екологічного менеджменту.

ISO 14020. Екологічні етикетки та декларації. Основні принципи.

ISO 14031. Управління навколишнім середовищем. Оцінювання екологічної ефективності. Загальні вимоги.

ISO 14040. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Принципи та структура.

ISO 14041. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Визначення цілей й області дослідження й інвентаризаційний аналіз.

ISO 14042. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Оцінка впливу життєвого циклу.

ISO 14043. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Інтерпретація життєвого циклу.

2. МАГАТЕ та нерозповсюдження ядерної зброї

МАГАТЕ (англ. International Atomic Energy Agency (IAEA)) - міжнародна організація для розвитку співробітництва в області мирного використання атомної енергії. Заснована в 1957 році.

Агентство було створено як незалежна міжурядова організація в системі ООН (відповідно до рішення ООН від 4 грудня 1954 р.), а з появою Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) його робота придбала особливе значення, оскільки ДНЯЗ зробив обов'язковим для кожної держави-учасниці укласти з МАГАТЕ угоду про гарантії.

Мета роботи Агентства в країні - констатувати, що роботи в мирній ядерній області не перемикалися на військові цілі. Держава, підписуючи таку угоду як би гарантує, що не проводить досліджень військової спрямованості, тому цей документ і називається угодою про гарантії. При цьому МАГАТЕ - орган суцільно технічний. Воно не може давати політичної оцінки діяльності тієї або іншої держави. МАГАТЕ не вправі будувати здогаду - Агентство працює тільки з наявними фактами, засновуючи свої висновки винятково на відчутному результаті інспекцій. Система гарантій МАГАТЕ не може фізично перешкодити перемиканню ядерного матеріалу з мирних цілей на військові, а тільки дозволяє

виявити перемикання матеріалу, що перебуває під гарантіями, або використання не по призначенню поставленої під гарантії установки й ініціювати розгляд таких фактів в ООН. При цьому висновки Агентства відрізняються крайньою обережністю та коректністю.

МАГАТЕ вповноважено:

- підтримувати вивчення, розвиток і практичне використання атомної енергії в усьому світі в цивільних цілях;
- бути посередником в обміні послугами та матеріалами між своїми членами за їх бажанням;
- забезпечувати використання матеріалів, послуг й устаткування для розвитку атомної енергетики в мирних цілях;
- заохочувати обмін науковою та технічною інформацією в сфері мирного використання атомної енергії;
- вживати заходів, що запобігають використанню ядерних матеріалів у військових цілях;
- разом з відповідальними за ці питання органами й інститутами системи ООН установлювати норми в області безпеки й охорони здоров'я.

У функції Агентства входить:

- заохочення досліджень і розробок по мирному використанню атомної енергії;
- заохочення обміну науковими досягненнями та методами;
- формування та застосування системи гарантій того, що цивільні ядерні програми та розробки не будуть використовуватися у військових цілях;
- розробка, установлення й адаптація норм в області охорони здоров'я та безпеки.

Найважливіший напрямок діяльності МАГАТЕ - забезпечення нерозповсюдження ядерної зброї. За договором про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) на МАГАТЕ покладена перевірка виконання зобов'язань його учасників. Контрольні функції Агентства - так називані гарантії МАГАТЕ - мають ціль не допустити в країнах, що не володіють ядерною зброєю, перемикання атомної енергії з мирного застосування на створення ядерної зброї.

Департамент гарантій, створений у рамках Секретаріату МАГАТЕ, забезпечує контроль за ядерними установками та матеріалами шляхом вивчення відповідних облікових документів, перевірки роботи операторів на ядерних установках, проведення вибіркового вимірів в «ключових точках» установок. У цих цілях широко практикується робота інспекторів на місцях.

Прийняття гарантій є добровільною справою. Але якщо держава підписала угоду про гарантії, то вона повинна надавати Агентству всю інформацію про використання атомної енергії і науково-практичні роботи у цій області, а також допускати інспекторів МАГАТЕ для перевірки. Гарантії поширюються як на ядерні, так і на неядерні держави, які використовують атомні матеріали в мирних цілях (наприклад, мають атомні електростанції).

Інспектуванню підлягають всі держави-члени МАГАТЕ, за винятком великих держав. Але в добровільному порядку США, Росія, Китай, Франція та

Великобританія також поставили деякі свої ядерні установи під гарантії Агентства.

3. Засоби аналізу й оцінки безпеки

У різні роки МАГАТЕ розробило наступні засоби аналізу й оцінки безпеки:

- система звітів по інцидентах на АЕС (англ. Incident Report System (IRS)). Ця система містить у собі збір, систематизацію й аналіз аварій й інцидентів, що мали місце на ядерних установках країн-членів МАГАТЕ;

- міжнародна шкала ядерних подій (англ. International Nuclear Event Scale (INES)). Дана шкала містить у собі 7 рівнів (а також нульовий) класифікації подій і дозволяє оцінити ступінь їх важливості з погляду ядерної безпеки;

- група аналізу експлуатаційної безпеки (англ. Operating Safety Analysis Review Team (OSART)). Місії OSART мають на меті підвищити експлуатаційну безпеку АЕС за рахунок обміну досвідом експлуатації, накопиченим у світі. Ця група включає експертів і фахівців в області атомної енергії країн-членів МАГАТЕ, що використовують Керівництва OSART для проведення оцінки. Такі місії проходять на різних АЕС світу, тривають звичайно 3 тижні, і на підставі проведеної оцінки розробляється звіт, що містить опис позитивної практики експлуатації (визнаної в такий спосіб на міжнародному рівні), а також пропозиції і рекомендації;

- група аналізу подій, важливих з погляду безпеки (англ. Assessment of Safety Significant Event Team (ASSET)). Це міжнародна група експертів, що виявляє корінні причини важливих з погляду безпеки подій, обраних експлуатуючою організацією та національними органами нагляду за безпекою, а також пропонує коригувальні заходи для цих подій.

4. Рекомендаційна нормативна документація МАГАТЕ

МАГАТЕ розробляє також рекомендаційну нормативну документацію:

- норми по ядерній безпеці (англ. Nuclear Safety Standards (NUSS)). Ці норми стосуються урядових структур, що забезпечують експлуатацію та нагляд за безпекою АЕС, а також вибір майданчиків під будівництво АЕС, проектування, будівництво та забезпечення якості. Ці норми розроблені робочими групами, що складаються з експертів різних країн-членів МАГАТЕ. Норми носять рекомендаційний характер, оскільки Агентство не вправі нав'язувати те, що перебуває у віданні національних органів, проте національні норми більшості країн світу містять приписання, еквівалентні нормам NUSS.

Крім матеріалів програми NUSS, виданих у вигляді Серії № 50 Публікацій МАГАТЕ, відомі й інші Нормативні документи МАГАТЕ - такі серії Публікацій МАГАТЕ, як:

- № 6 Норми безпеки при транспортуванні радіоактивних матеріалів;

- № 9 Основні стандарти безпеки для забезпечення радіаційного захисту;
- № 55 Протиаварійні заходи поза площадкою при радіаційних аваріях;
- № 86 Прийняття рішень на основі оцінки зовнішніх радіаційних наслідків аварій на ядерних установках;
- № 94 Дії при викиді радіоактивних матеріалів, що роблять трансграничний шкідливий вплив і деякі інші більш спеціальні документи, що регламентують скидання радіоактивних речовин у море, методи обороту з радіоактивними відходами, методи зняття установок з експлуатації.

Радіаційна безпека - це система заходів щодо захисту персоналу, населення та навколишнього середовища від впливу проникаючих випромінювань, спрямована на забезпечення відсутності несприятливих ефектів або шкоди здоров'ю від опромінення іонізуючими частинками людей, живих істот й елементів природи.

Аварійні викиди та скиди радіоактивних речовин повинні бути настільки малими, щоб виключалася необхідність евакуації великих груп населення при найважчих аваріях.

РОЗДІЛ 2. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. До загальних принципів організації системи економічної безпеки відносять:

- А) принцип мінімізації втрат;
- Б) принцип комплексності й індивідуальності;
- В) принцип послідовності рубежів економічної безпеки;
- Г) принцип рівної міцності та потужності всіх ланок і рубежів захисту.

2. Принцип послідовності рубежів економічної безпеки означає:

- А) відносно однакову захищеність всіх рубежів захисту та ланок системи безпеки;
- Б) своєчасне виявлення небезпеки економічному стану фірми;
- В) кожна небезпека повинна оцінюватися фахівцями та відповідно до оцінок повинен формуватися обсяг засобів безпеки.

3. До міждержавного загального ринку відносять:

- А) Раду співробітництва арабських країн (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати);
- Б) Балтійську зону вільної торгівлі (Естонія, Латвія, Литва);
- В) Центральноевропейську зону вільної торгівлі (Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина);
- Г) Північноамериканську зону вільної торгівлі (Канада, Мексика, США).

4. До об'єктів політичної безпеки відносять:

- А) соціальні групи;
- Б) громадські організації;
- В) політичні рухи;
- Г) духовність, моральність.

5. Вибір методів оцінки стану економічної безпеки ставиться до наступного блоку моделі безпеки підприємства:

- А) розробка методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки підприємства;
- Б) опис проблемної ситуації в області безпеки підприємства;
- В) розрахунок дій і засобів, необхідних для забезпечення безпеки.

6. СОТ є спадкоємицею:

- А) Всесвітньої митної організації;
- Б) Організації об'єднаних націй;
- В) Генеральної угоди з тарифів і торгівлі.

7. Основними принципами та правилами СОТ є:

- А) взаємне надання режиму найбільшого сприяння в торгівлі;

Б) взаємне надання іноземного режиму товарам і послугам національного походження;

В) регулювання торгівлі переважно тарифними методами;

Г) дозвіл торговельних суперечок шляхом військового втручання;

Д) правильні відповіді - А) і В);

Е) правильні відповіді - А) і Б).

8. Основними угодами СОТ є:

А) Багатосторонні угоди по торгівлі товарами; Генеральна угода по торгівлі послугами; Угода по торговельних аспектах прав інтелектуальної власності;

Б) Багатосторонні угоди по торгівлі товарами; Генеральна угода по торгівлі послугами;

В) Багатосторонні угоди по торгівлі товарами; Генеральна угода по торгівлі цінними паперами; Угода по торговельних аспектах прав інтелектуальної власності.

9. Спеціалізована установа ООН, міжнародна організація, що займається питаннями регулювання трудових відносин, зветься:

А) Міжнародне бюро праці;

Б) Всесвітня організація охорони здоров'я;

В) Міжнародна організація праці.

10. Всесвітня організація охорони здоров'я заснована:

А) у 1948 році;

Б) у 1898 році;

В) у 1945 році;

Г) у 1975 році.

11. До приватних принципів організації системи економічної безпеки відносять:

А) принцип мінімізації втрат;

Б) принцип персональної відповідальності;

В) принцип послідовності рубежів економічної безпеки;

Г) принцип обмеженості повноважень.

12. Принцип рівної міцності та потужності всіх ланок і рубежів захисту означає:

А) відносно однакову захищеність всіх рубежів захисту та ланок системи безпеки;

Б) своєчасне виявлення небезпеки економічному стану фірми;

В) що кожна небезпека повинна оцінюватися фахівцями та відповідно до оцінок повинен формуватися обсяг засобів безпеки.

13. До економічного союзу відносять:

- А) Раду співробітництва арабських країн (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати);
- Б) Балтійську зону вільної торгівлі (Естонія, Латвія, Литва);
- В) Центральноєвропейську зону вільної торгівлі (Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина);
- Г) Європейський союз (ЄС).

14. До об'єктів геополітичної безпеки відносять:

- А) громадські організації;
- Б) політичні рухи;
- В) міжнародні корпорації;
- Г) колективи людей.

15. Визначення стану навколишнього середовища ставиться до наступного блоку моделі безпеки підприємства:

- А) розробка методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки підприємства;
- Б) опис проблемної ситуації в області безпеки підприємства;
- В) розрахунок дій і засобів, необхідних для забезпечення безпеки.

16. Загальною перевагою від членства у СОТ є:

- А) одержання більш сприятливих умов доступу на світові ринки товарів і послуг;
- Б) введення дискримінації в торгівлі з не членами СОТ;
- В) неможливість реалізації поточних і стратегічних торгово-економічних інтересів окремої країни.

17. Однією з головних умов приєднання нових країн до СОТ є:

- А) наявність у країні ринкового економічного механізму;
- Б) наявність у країні конкурентоспроможних виробників товарів і послуг;
- В) приведення національного законодавства та практики регулювання зовнішньоекономічної діяльності у відповідність із положеннями пакета угод Уругвайського раунду.

18. Міжнародна організація праці була створена:

- А) у 1919 році;
- Б) у 1923 році;
- В) у 1917 році.

19. Відмінна риса Міжнародної організації праці:

- А) двостороння структура, у рамках якої здійснюються переговори між організаціями трудящих і підприємців;
- Б) тристороння структура, у рамках якої здійснюються переговори між урядами, організаціями трудящих і підприємців;

В) чотирибічна структура, у рамках якої здійснюються переговори між урядами, партіями, організаціями трудящих і підприємців.

20. Стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я носять характер:

- А) обов'язковий;
- Б) рекомендаційний.

21. Принцип адекватності, ефективності й економічності означає:

- А) відносно однакову захищеність всіх рубежів захисту та ланок системи безпеки;
- Б) своєчасне виявлення небезпеки економічному стану фірми;
- В) кожна небезпека повинна оцінюватися фахівцями та відповідно до оцінок повинен формуватися обсяг засобів безпеки.

22. До зони вільної торгівлі відносять:

- А) Раду співробітництва арабських країн (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати);
- Б) Балтійську зону вільної торгівлі (Естонія, Латвія, Литва);
- В) Європейський союз (ЄС).

23. До об'єктів демографічної безпеки відносять:

- А) громадські організації;
- Б) політичні рухи;
- В) міжнародні корпорації;
- Г) колективи людей.

24. Зіставлення необхідних витрат з можливим збитком від впливу загроз ставиться до наступного блоку моделі безпеки підприємства:

- А) розробка методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки підприємства;
- Б) опис проблемної ситуації в області безпеки підприємства;
- В) розрахунок дій і засобів, необхідних для забезпечення безпеки.

25. Функцією якої організації є контроль за виконанням угод і домовленостей пакета документів Уругвайського раунду:

- А) ООН;
- Б) МВФ;
- В) СОТ;
- Г) Всесвітньої митної організації.

26. Загальноприйнятими та рекомендованими в часті СОТ є наступні міжнародні стандарти:

- А) ISO 9001:2008 «Система менеджменту якості» й ISO 14001:2004 «Система екологічного менеджменту»;

Б) ISO 9001:2008 «Система менеджменту якості», ISO 14001:2004 «Система екологічного менеджменту» й OHSAS 18001:2007 «Система управління охороною та безпекою праці»;

В) ISO 9001:2008 «Система менеджменту якості», SA 8000 «Вимоги соціальної відповідальності» й OHSAS 18001:2007 «Система управління охороною та безпекою праці».

27. СОТ була створена:

А) у 1995 році;

Б) у 1948 році;

В) у 1975 році.

28. Головні цілі Міжнародної організації праці:

А) сприяння соціально-економічному прогресу, підвищенню добробуту та поліпшенню умов праці людей;

Б) сприяння соціально-економічному прогресу, підвищенню добробуту та поліпшенню умов праці людей, захист прав людини;

В) сприяння підвищенню добробуту та поліпшенню умов праці людей, захист прав людини.

29. Спеціальною установою ООН, основною функцією якої є рішення міжнародних проблем охорони здоров'я й охорона здоров'я населення миру, є:

А) МОП;

Б) ВООЗ;

В) СОТ;

Г) МАГАТЕ.

30. Діяльність, спрямована на досягнення впорядкування в певній області за допомогою встановлення положень для загального та багаторазового застосування у відношенні реально існуючих і потенційних завдань, зветься:

А) модернізація;

Б) стандартизація;

В) нормування;

Г) сертифікація.

31. Пряме застосування міжнародного стандарту означає:

А) застосування міжнародного стандарту за допомогою іншого нормативного документа, у якому цей стандарт був прийнятий;

Б) застосування міжнародного стандарту незалежно від його прийняття в будь-якому іншому нормативному документі;

В) немає правильної відповіді.

32. Стандарти серії ISO 9000 визначають:

А) вимоги системи охорони здоров'я та безпеки праці;

Б) вимоги щодо системи екологічної безпеки;

- В) вимоги соціальної відповідальності;
- Г) вимоги щодо системи менеджменту якості.

33. У тому випадку, коли стандарт створювати недоцільно, підприємства розробляють:

- А) технічні умови;
- Б) технічні вимоги;
- В) технічні характеристики.

34. Найбільш відомим стандартом в області захисту інформації є:

- А) стандарт серії ISO 14000;
- Б) стандарт ISO/IEC 17799:2000 (BS 7799-1:2000);
- В) стандарт OHSAS 18001:2007.

35. Процес збору відомостей, що дозволяють установити, чи забезпечується безпека ресурсів компанії, необхідні параметри цілісності та доступності даних, чи досягаються цілі підприємстві в частині ефективності інформаційних технологій, зветься:

- А) аудит інформаційної безпеки в інформаційній системі;
- Б) контроль інформаційної безпеки в інформаційній системі;
- В) аудит економічної безпеки в інформаційній системі.

36. Стандарт SA 8000 - це:

- А) ключовий документ серії міжнародних стандартів у сфері екологічного менеджменту підприємств;
- Б) міжнародний стандарт, основною метою впровадження якого є забезпечення стійкого розвитку організації, етичного походження продукції у всьому ланцюзі її поставок і виробництва;
- В) загальні критерії оцінки безпеки інформаційних технологій.

37. Частиною загальної системи управління компанією, що функціонує з метою забезпечення охорони життя співробітників, за допомогою ефективної організації процесів охорони праці й управління виробничими ризиками, є:

- А) посібник із соціальної відповідальності - стандарт ISO 26000;
- Б) посібник із соціальної відповідальності - стандарт ISO 9000;
- В) система менеджменту професійної безпеки та здоров'я - OHSAS 18001.

38. Соціальна програма компанії - це:

- А) добровільна та послідовна діяльність у соціальній, економічній й екологічній сферах компанії;
- Б) обов'язкова та послідовна діяльність у соціальній, економічній й екологічній сферах компанії;
- В) добровільна та послідовна діяльність у соціальній, економічній, технічній, науковій й екологічній сферах компанії.

39. Серія стандартів ISO 22000 призначена для:

- А) системи екологічної безпеки;
- Б) системи менеджменту якості продукції;
- В) системи менеджменту безпеки харчових продуктів.

40. Міжнародна стандартизація - це:

- А) стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів всіх країн;
- Б) стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів країн одного географічного або економічного регіону світу;
- В) стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів країн одного економічного регіону світу.

41. Цілями міжнародної стандартизації є:

- А) зближення рівня якості продукції, що виготовляється в різних країнах;
- Б) забезпечення взаємозамінності елементів складної продукції;
- В) сприяння міжнародній торгівлі;
- Г) сприяння взаємному обміну науково-технічною інформацією та прискоренню НТП;
- Д) все перераховане вірно;
- Е) правильні відповіді - А) і В).

42. Галузеві стандарти розробляються стосовно:

- А) до продукції певної галузі у випадку відсутності державних стандартів;
- Б) до продукції певної галузі та при наявності державних стандартів;
- В) до продукції певної галузі незалежно від наявності або відсутності державних стандартів.

43. Об'єктом технічних умов (ТУ) можуть бути:

- А) правила, що стосуються організації робіт з галузевої стандартизації;
- Б) типові конструкції виробів галузевого застосування;
- В) правила метрологічного забезпечення;
- Г) продукція разової поставки, що випускається малими партіями, добуток художніх промислів і т.п.

44. Структура вимог всіх стандартів звичайно має:

- А) 4 рівні;
- Б) 5 рівнів;
- В) 3 рівні.

45. Найбільш популярним мережним протоколом шифрування даних для безпечної передачі по мережі Інтернет є:

- А) SET;
- Б) IPSec (IP v. 6);

В) SSL (TLS).

46. Стандарт SA 8000 висуває вимоги до наступних аспектів:

А) дитячій і примусовій праці; здоров'ю та безпеці праці; волі об'єднань і праву ведення колективних переговорів; дискримінації і дисциплінарній практиці; часу роботи й оплаті праці, системі менеджменту організації;

Б) здоров'ю та безпеці праці; волі об'єднань і праву ведення колективних переговорів; дискримінації і дисциплінарній практиці; часу роботи й оплаті праці, системі менеджменту організації;

В) дитячій і примусовій праці; здоров'ю та безпеці праці; дискримінації і дисциплінарній практиці; часу роботи й оплаті праці, системі менеджменту організації.

47. До документів, у яких закріплена стратегія компанії в області корпоративної соціальної відповідальності, належать:

А) колективний договір, кодекс корпоративного поведіння, етичний кодекс, корпоративні стандарти, політики й ін.;

Б) установчий договір, колективний договір, кодекс корпоративного поведіння, етичний кодекс, корпоративні стандарти, політики й ін.;

В) устав підприємства, кодекс корпоративного поведіння, етичний кодекс, корпоративні стандарти, політики й ін.;

48. Ціль роботи МАГАТЕ:

А) давати політичну оцінку діяльності тієї або іншої держави в області використання ядерної енергії;

Б) констатувати, що роботи в мирній ядерній області в певній країні не перемікалися на військові цілі;

В) не заохочувати та не підтримувати вивчення, розвиток і практичне використання атомної енергії в усьому світі в цивільних цілях.

49. Міжнародні стандарти:

А) не мають статусу обов'язкових для країн-учасниць;

Б) мають статус обов'язкових для всіх країн-учасниць;

В) не мають ніякого статусу.

50. У випадку, якщо регіональний або національний стандарт не еквівалентний міжнародним стандартам, тоді Міжнародна організація по стандартизації відносить такий стандарт до групи:

А) ідентичні (IDT);

Б) змінені (MOD);

В) нееквівалентні (NEQ).

51. Міжнародний стандарт ISO/IEC 15408 визначає:

А) вимоги системи охорони здоров'я та безпеки праці;

Б) вимоги щодо системи екологічної безпеки;

- В) вимоги соціальної відповідальності;
- Г) загальні критерії оцінки безпеки інформаційних технологій.

52. Основними принципами соціальної відповідальності є:

- А) підзвітність, взаємодія із зацікавленими сторонами, правові норми, міжнародні норми, права людини;
- Б) підзвітність, прозорість, етичне поведіння, взаємодія із зацікавленими сторонами, правові норми, міжнародні норми, права людини;
- В) підзвітність, прозорість, етичне поведіння, міжнародні норми, права людини.

53. До принципів праці Глобального Договору ООН відносять:

- А) комерційні компанії повинні забезпечувати та поважати захист прав людини, проголошених на міжнародному рівні; комерційні компанії повинні забезпечувати, щоб їх власна діяльність не сприяла порушенню прав людини;
- Б) комерційні компанії повинні сприяти викорінюванню примусової праці; комерційні компанії повинні сприяти ефективному викорінюванню дитячої праці; комерційні компанії повинні сприяти викорінюванню дискримінації в сфері зайнятості та працевлаштування;
- В) комерційні компанії повинні підтримувати волю зборів і діюче визнання права на колективні угоди; комерційні компанії повинні сприяти викорінюванню примусової праці; комерційні компанії повинні сприяти ефективному викорінюванню дитячої праці; комерційні компанії повинні сприяти викорінюванню дискримінації в сфері зайнятості та працевлаштування.

54. Рік створення МАГАТЕ:

- А) 1957;
- Б) 1987;
- В) 1997.

55. Величина збитку інформаційної безпеки, що дорівнює 4, відповідає наступному стану організації:

- А) втрати дуже значні, фірма на період до року втрачає положення на ринку, для відновлення положення вимагаються великих фінансових позик;
- Б) збиток від атаки є, але він незначний, основні фінансові операції і положення фірми на ринку не порушені;
- В) фінансові операції не ведуться протягом деякого часу, за цей час фірма зазнає збитків, але її положення на ринку і кількість клієнтів змінюються мінімально;
- Г) фірма припиняє існування.

56. Безпека інформації - це:

- А) стан стійкості даних до випадкових чи навмисних впливів, що виключає неприпустимі ризики їх знищення, перекручування та розкриття, що приводять до матеріального збитку власника чи користувача;

Б) стан стійкості даних до навмисних впливів, що виключає неприпустимі ризики їх знищення, перекручування та розкриття, що приводять до збитку власника та користувача;

В) стан нестійкості даних до випадкових впливів, що виключає неприпустимі ризики їх знищення, перекручування та розкриття, що приводять до матеріального збитку власника чи користувача.

58. Ядерна безпека - це:

А) система заходів для захисту персоналу, населення та навколишнього середовища від впливу проникаючих випромінювань, спрямована на забезпечення відсутності несприятливих ефектів чи шкоди здоров'ю від опромінення іонізуючими частинками людей, живих істот і елементів природи;

Б) властивість запобігати ядерні аварії, зв'язаній з ушкодженням ядерного палива чи переопроміненням персоналу;

В) властивість не робити на навколишнє середовище таких впливів за рахунок викидів чи скидань радіоактивних речовин, тепла, хімічних речовин, що могли б заподіяти шкоду для мешканців навколишнього середовища, флорі і фауні в природних екосистемах, порушували б біологічну рівновагу, змінювали б кліматичні умови й інші умови, необхідні для збереження та збагачення природи.

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Принципи організації захисту фірми.
2. Міжнародне законодавство в сфері забезпечення безпеки.
3. Сфера й об'єкти міжнародної безпеки.
4. Досвід закордонних країн щодо забезпечення безпеки в підприємницькій діяльності.
5. Нормативні акти, які прийняті міжнародними організаціями для забезпечення безпеки.
6. Основні правові документи Світової організації торгівлі (СОТ).
7. Основні правові документи Міжнародної організації праці (МОП).
8. Основні правові документи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ).
9. Призначення та цілі міжнародної стандартизації.
10. Порядок застосування міжнародних стандартів.
11. Міжнародні організації зі стандартизації.
12. Міжнародні стандарти вимог щодо сертифікації системи управління організацією.
13. Методичні основи захисту інформаційних активів підприємства.
14. Політика інформаційної безпеки підприємства.
15. Стандарти інформаційної безпеки.
16. Аудит інформаційної безпеки.
17. Організація системи захисту інформації в західній Європі.
18. Стандарти охорони праці.
19. Соціальна відповідальність.
20. Системи менеджменту професійної безпеки.
21. Міжнародний стандарт по створенню системи екологічного менеджменту.
22. МАГАТЕ та нерозповсюдження ядерної зброї.
23. Засоби аналізу й оцінки ядерної безпеки.
24. Рекомендаційна нормативна документація МАГАТЕ.
25. Основні відомості відповідно стандартів ISO.
26. Впровадження стандартів ISO в діяльність українських підприємств.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аудит інформаційної безпеки в інформаційній системі - процес збору відомостей, що дозволяють установити, чи забезпечується безпека ресурсів компанії, необхідні параметри цілісності та доступності даних, чи досягаються цілі підприємства в частині ефективності інформаційних технологій.

Безпека інформації - це стан стійкості даних до випадкових або навмисних впливів, що виключає неприпустимі ризики їх знищення, перекручування та розкриття, які приводять до матеріальних збитків власника або користувача.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ, англ. World Health Organization (WHO)) - спеціальна установа Організації Об'єднаних Націй, основна функція якої – розв'язання міжнародних проблем охорони здоров'я й охорони здоров'я населення світу. Створена у 1948 р.

Галузеві стандарти - розробляються стосовно до продукції певної галузі у випадку відсутності державних стандартів. Їх вимоги не повинні суперечити обов'язковим вимогам державних стандартів, а також правилам і нормам безпеки, установленим для галузі. Об'єктами галузевої стандартизації можуть бути продукція, процеси та послуги, застосовувані в галузі; правила, що стосуються організації робіт з галузевої стандартизації; типові конструкції виробів галузевого застосування (інструменти, кріпильні деталі й т.п.); правила метрологічного забезпечення й ін.

Державні (національні) стандарти розробляють на продукцію, роботи та послуги, потреба в яких носить міжгалузевий характер. Стандарти цієї категорії приймає Держстандарт держави. У державних стандартах представлені як обов'язкові для виконання вимоги до об'єкта стандартизації, так і рекомендаційні.

Конвенція (лат. conventio – договір, угода) - різновид міжнародного договору.

Міжнародне агентство по атомній енергетиці (МАГАТЕ, англ. International Atomic Energy Agency (IAEA)) - міжнародна організація для розвитку співробітництва в області мирного використання атомної енергії. Заснована в 1957 році.

Міжнародна організація зі стандартизації (англ. International Organization for Standardization (ISO)) - міжнародна організація, що займається випуском стандартів, почала функціонувати 23 лютого 1947 р. ISO визначає свої завдання в такий спосіб: сприяння розвитку стандартизації і суміжних видів діяльності у світі з метою забезпечення міжнародного обміну товарами та послугами, а також розвитку співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній й економічній областях.

Міжнародна організація праці (МОП, англ. International Labour Organization (ILO)) - спеціалізована установа ООН, міжнародна організація, що займається питаннями регулювання трудових відносин. Діяльність МОП будується на основі тристороннього представництва працівників, роботодавців й урядів - трипартізма. Створена у 1919 р.

Міжнародний стандарт – це стандарт, прийнятий міжнародною організацією.

Міжнародна стандартизація – це стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів всіх країн.

Регіональний стандарт - стандарт, прийнятий регіональною організацією зі стандартизації. Регіональні стандарти в основному спрямовані на гармонізацію законодавства та технічних норм у рамках певної групи країн (регіональної групи), що усуває певні зовнішні бар'єри в торгівлі між країнами-учасниками.

Регіональна стандартизація – це стандартизація, участь у якій відкрито для відповідних органів країн тільки одного географічного або економічного регіону світу.

Світова організація торгівлі (COT, англ. World Trade Organization (WTO), фр. Organisation mondiale du commerce (OMC)) - міжнародна організація, створена в 1995 році з метою лібералізації міжнародної торгівлі та регулювання торгово-політичних відносин держав-членів.

Система менеджменту професійної безпеки та здоров'я (OHSAS 18001) - це частина загальної системи управління компанією, що функціонує з метою забезпечення безпеки життя співробітників за допомогою ефективної організації процесів охорони праці й управління виробничими ризиками.

Соціальні програми компанії - добровільна та послідовна діяльність у соціальній, економічній й екологічній сферах. Соціальні програми носять системний характер, пов'язані з місією та стратегією розвитку бізнесу та спрямовані на задоволення запитів різних зацікавлених сторін.

Стандарт - документ, в якому встановлюються характеристики продукції, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації й утилізації, виконання робіт або надання послуг. Стандарт також може містити вимоги до термінології, символів, упакування, маркування або етикеткам і правилам їх нанесення.

Стандарт науково-технічного, інженерного суспільства – це стандарт, прийнятий науково-технічним, інженерним суспільством або іншим суспільним об'єднанням.

Стандарти ISO - ретельно відпрацьований варіант технічних вимог до продукції (послуг), що значно полегшує обмін товарами, послугами й ідеями між всіма країнами світу.

Стандарти підприємств розробляються та приймаються самим підприємством. Об'єктами стандартизації в цьому випадку звичайно є складові організації й управління виробництвом, удосконалення яких головна мета стандартизації на даному рівні. Крім того, стандартизація на підприємстві може зачіпати й продукцію, вироблену цим підприємством.

Стандартизація - діяльність, спрямована на досягнення впорядкування в певній області за допомогою встановлення положень для загального та багаторазового застосування у відношенні реально існуючих і потенційних завдань. Ця діяльність проявляється в розробці, опублікуванні та застосуванні стандартів.

Технічні умови - розробляють підприємства й інші суб'єкти господарської діяльності в тому випадку, коли стандарт створювати недоцільно. Об'єктом ТУ може бути продукція разової поставки, що випускається малими партіями, добутки художніх промислів і т.п. Документ технічних умов установлює технічні вимоги до продукції, послугі та процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативні документи:

1. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.05.2000 р. №1775-III // ВВР України. - 2000. - № 36. - Ст. 299.
2. Закон України «Про службу безпеки України» від 25.03.1992 р. №2229-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2229-12>.
3. Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 05.07.1994 р. №81/94-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.idportal.org/page-id-394.htm>.
4. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 р. №81/94-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=182702.

Основні:

5. Вертузаєв М.С., Юрченко О.М. Захист інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу: Навч. посібник. – К.: ЄУФІМБ, 2001. – 321 с.
6. Гусов К. Н., Курилин М. Н. Международно-правовое регулирование труда (в конвенциях и рекомендациях МОТ). - М.: Независимое изд-во «Манускрипт», 1992. - 210 с.
7. Крылова Г.Д. Основы стандартизации, сертификации, метрологии. – Второе издание. - М.: ЮНИТИ, 2003. - 671 с.
8. Организация и современные методы защиты информации / Под общ. ред. С.А.Диева и А.Г.Шаваева. – М.: «Банковский Деловой Центр», 1999. – 472 с.
9. Орлов П.І., Духов В.Є. Основи економічної безпеки фірми: Навчальний посібник. - Х.: ТОВ «Прометей-Прес», 2004. – 284 с.
10. Соснин А.С., Прыгунов П.Я. Менеджмент безопасности предпринимательства: Учеб. пособие. – К.: Изд-во Европ. ун-та, 2004. – 357 с.

Додаткові:

11. Аскарров Е. Международные стандарты - их сила и слабость. Журнал «Без проблем». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cfin.ru/management/iso9000/sertify/stand_sw.shtml.
12. Грибунин В.Г. Разработка и реализация политики безопасности предприятия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bre.ru/security/22754.html>.
13. Зеркалова Д.В. Охорона праці в галузі: загальні вимоги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zerkalov.org/node/3001>.
14. Обеспечение безопасности в атомной промышленности. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molphys.ustu.ru/Study/Atom/cap5.html>.

15. Петренко С. Методические основы защиты информационных активов компании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://citforum.ru/security/articles/zahita_aktivov/
16. Полікарпов І., Доманцевич Н., Яцишин Б. Вплив міжнародних стандартів на стан охорони праці // Охорона праці. - 2000. - №9. - С. 28.
17. Скородумов Б. Стандарты информационной безопасности. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bre.ru/security/10808.html>.
18. Шестопап Г.С., Павлишин М.Л. Впровадження систем управління якістю вітчизняними підприємствами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vliet/2009_4/1/5.pdf

Навчальне видання
(українською мовою)

Іващенко Ольга Владиславівна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Навчальний посібник
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою»

Рецензент: *Семенов А.Г.*

Відповідальний за випуск: *Череп А.В.*

Коректор: *Іващенко О.В.*